

บทที่ 3

ประวัติการเรียนรู้การสอนภาษาจีนในประเทศไทย

การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยมีประวัติกันยาวนาน ซึ่งไม่สามารถค้นพบหลักฐานที่ชัดเจนในทางด้านประวัติศาสตร์ การศึกษาภาษาจีนในไทยส่วนมากดำเนินในชุมชนคนจีนด้วยกันเอง เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจีน และผลประโยชน์ในการติดต่อค้าขายกับจีน เนื่องจากประเทศไทยและประเทศจีนมีสัมพันธ์ไมตรีที่ดีต่อกันมาเป็นเวลาช้านาน ประชาชนทั้งสองประเทศจึงมีการติดต่อค้าขายกันตั้งแต่สมัยโบราณ ดังนั้น การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยจึงมีความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีน และประวัติการอพยพเข้ามายังประเทศไทยของชาวจีน

ในบทนี้จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีน ชุมชนชาวจีนในประเทศไทย สภาพการศึกษาของไทยและประวัติการเรียนรู้การสอนภาษาจีนในไทย โดยจะแบ่งเป็นสองช่วงเวลา

3.1 สภาพการเรียนรู้การสอนภาษาจีนของไทยในพ.ศ. 1825-2396

ระยะเวลานี้เป็นระยะการเริ่มต้นของการเรียนรู้การสอนภาษาจีนในไทย ในระยะเวลานี้ประเทศไทยมีความสัมพันธ์ในระบบการทูตบรรณาการกับประเทศจีน ประเทศทั้งสองมีการติดต่อค้าขายเป็นเวลายาวนาน ชาวจีนเริ่มอพยพเข้ามาและตั้งชุมชนในไทย ชาวจีนเหล่านี้เริ่มจัดการเรียนการสอนภาษาจีนในไทย เพื่อสืบทอดวัฒนธรรมประเพณีจีนและเป็นผลประโยชน์ในการติดต่อค้าขายกับจีน สภาพการศึกษาของไทยในระยะนี้เป็นการจัดการศึกษาแบบโบราณ การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทย ซึ่งส่วนใหญ่ดำเนินการเรียนการสอนในชุมชนชาวจีน ได้รับสภาพอย่างกว้างขวางในระยะเวลานี้ โดยรัฐบาลไทยไม่ได้มีการกีดกันแต่อย่างใด

3.1.1 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนในสมัยระบบการทูตบรรณาการ (พ.ศ. 1825-2396)

จากการบันทึกเอกสารทางประวัติศาสตร์ หวางเสี่ยวเยียน นักวิชาการชาวจีนแห่งสถาบันเอเซียอาคนธ์ศึกษา มณฑลยูนนาน ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน คนจีนมีการติดต่อกับสยาม

หรือประเทศไทย¹ ตั้งแต่สมัยราชวงศ์ฉิน(Qin: 764-750 ปีก่อน พ.ศ. หรือ 221-207 ปีก่อนค.ศ.) และสมัยราชวงศ์ฮั่น(Han: 749 ปีก่อนพ.ศ.-พ.ศ. 763 หรือ 206 ปีก่อนค.ศ.-ค.ศ.220) จากภาพสลักนูนต่ำศิลปะเขมรในปราสาททายน ปราสาทกลางเมืองนครธมซึ่งสร้างเสร็จก่อนทศวรรษแรกของคริสต์ศตวรรษที่ 13 มีกะลาสีผู้หนึ่งที่ควบคุมเรือสำเภาที่ใช้สำหรับค้าขายในบริเวณอ่าวสยามเมื่อหลายศตวรรษที่เพิ่งผ่านมา อันที่เป็นหลักฐานที่ชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยกับประเทศจีนมีการติดต่อค้าขายกันในสมัยนั้นอยู่แล้ว²

สำหรับความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างไทย-จีนนั้น ทั้งสองประเทศมีความสัมพันธ์แบบระบบการทูตบรรณาการ ตั้งแต่สมัยพ่อขุนรามคำแหงแห่งกรุงสุโขทัยจนถึงสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวแห่งกรุงรัตนโกสินทร์(พ.ศ.1825-2396 ค.ศ.1282-1853) ซึ่งเป็นลักษณะพิเศษเฉพาะของจีนที่มีต่อประเทศต่างๆ โดยเฉพาะในบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมทั้งประเทศไทยด้วย³ เนื่องจากในสมัยโบราณนับได้ว่าจีนเป็นชาติมหาอำนาจของเอเชีย ชาวจีนจึงมีความเชื่อว่าตนเป็นศูนย์กลางของอารยธรรมโลกและมีวัฒนธรรมที่สูงกว่าชนชาติอื่น ประเทศต่างๆ จำต้องยอมรับอำนาจของจีน โดยการเข้าเป็นสมาชิกในสังคมตามลัทธิขงจื้อของจีน (Confucian Society) ในระบบทูตบรรณาการ อาณาจักรใดในภูมิภาคนี้ที่ไม่ยอมอ่อนน้อมหรือส่งเครื่องบรรณาการให้อาณาจักรจีนนั้นจะไม่ได้ได้รับความสะดวกในการค้า และจีนมักจะส่งกองทัพไปปราบปรามเพื่อให้อาณาจักรนั้นๆยอมรับอำนาจของจีน

ดังนั้น ประมาณปีค.ศ.1825 (ค.ศ.1281) ซึ่งตรงกับสมัยจักรพรรดิหงวนสี่ฮ่องเต้แห่งราชวงศ์หยวน (Yuan: พ.ศ.1822-1911 ค.ศ.1368-1279) พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงตัดสินพระทัยเป็นสัมพันธมิตรกับจักรพรรดิหงวนสี่ฮ่องเต้ เพื่อประโยชน์ทางการเมืองและการค้า พระองค์ส่งคณะทูตพร้อมด้วยเครื่องบรรณาการไปเฝ้าพระจักรพรรดิจีน ยังกรุงปักกิ่งในครั้งแรก⁴

¹ หวางเสี่ยวเยี่ยน แห่งสถาบันเอเชียอาคเนย์ศึกษา มณฑลยูนนาน สาธารณรัฐประชาชนจีน.

สาเหตุที่ชาวจีนอพยพไปอยู่เมืองไทยและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ. แปลจากภาษาจีนโดยประสานภัทรวัฒน์. ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 มกราคม 2530. หน้า 112-113

² George William Skinner. สังคมจีนในประเทศไทย: ประวัติศาสตร์เชิงวิเคราะห์. แปลจาก Chinese Society in Thailand: An Analytical History. Ithaca: Cornell University press 1957 โดยพรณี ฉัตรพลรักษ์ และคณะ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโตโยต้า, พฤศจิกายน 2548. หน้า 1

³ นฤมิตร สอดศุข. สัมพันธภาพทางการทูตระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2524 หน้า 177

⁴ G.William Skinner เรื่องเดียวกัน หน้า 35 อ้างในพิชัย รัตนพล 2512

จากนั้นเป็นเวลาต่อเนื่องถึง 513 ปี (พ.ศ.1832-2396 ค.ศ. 1853-1289) ประเทศไทยก็ได้ส่งทูตบรรณาการไปถวายจักรพรรดิของจีนอย่างต่อเนื่องในสมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรีตลอดมาจนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น คณะทูตจีนมาสยาม 23 ชุด (คณะทูตจีนที่เดินทางมายังกรุงสุโขทัยในสมัยราชวงศ์หยวน 4 ครั้ง มายังกรุงศรีอยุธยาในสมัยราชวงศ์หมิง 17 ครั้งและมายังกรุงเทพฯในสมัยราชวงศ์ชิง 2 ครั้ง รวมทั้งหมด 23 ครั้ง) และสยามส่งคณะทูตไปจีนถึง 200 ชุด⁵ (คือสมัยสุโขทัยส่งคณะทูตไปจีน 14 ครั้ง สมัยกรุงอยุธยาส่งคณะทูตไปจีน 130 ครั้ง สมัยธนบุรีและสมัยรัตนโกสินทร์ส่งคณะทูตไปจีน 56 ครั้ง)

ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนในระบบการทูตบรรณาการเป็นไปอย่างหลวมๆ ทั้งสองประเทศไม่ได้ปฏิบัติตามกฎว่าด้วยความสัมพันธ์กับประเทศราชอย่างเต็มที่ การติดต่อกับจีนทำให้ประเทศไทยได้รับประโยชน์ทั้งด้านการเมืองและเศรษฐกิจ ในด้านการเมืองนั้น ประเทศไทยได้รับการรับรองจากจีนและไม่ต้องถูกจีนปราบปรามเหมือนบางประเทศ ขณะที่ฝ่ายไทยถือว่าการส่งราชทูตไปเป็นเพียงความปรารถนาที่จะได้รับไมตรีจากฝ่ายจีน เพื่อเป็นประโยชน์ทางการค้าและผลประโยชน์ทางการเมืองเท่านั้น⁶

ในสมัยต่อมา การติดต่อกับจีนถือได้ว่าเป็นไปอย่างราบรื่นตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยา สมัยธนบุรีและสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ไม่มีเหตุการณ์ใดที่ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศนั้นต้องหยุดชะงัก ในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการส่งทูตบรรณาการไปยังเมืองจีนตลอดเวลาประมาณ 130 ครั้ง⁷ การค้าระหว่างทั้งสองประเทศเจริญรุ่งเรือง ในระยะต่อมาเรื่องการเมืองส่งอิทธิพลน้อยมากในการติดต่อระหว่างทั้งสองประเทศ ลักษณะความสัมพันธ์เป็นเรื่องการติดต่อทางการค้าอยู่ตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ รัฐบาลไทยส่งเครื่องบรรณาการไปยังจีนประจำทุก 3 ปี⁸

ความสัมพันธ์ทางการค้ามีความสำคัญมากขึ้นและได้ขยายไปอย่างกว้างขวางในหมู่เอกชน โดยเฉพาะในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัฐบาลจีนอนุญาตให้ไทยแต่งตั้งผู้แทนทางการค้าไปประจำอยู่ในจีนเพื่อเป็นตัวแทนในการติดต่อกับรัฐบาลจีน และรับรอง

⁵ สืบแสง พรหมบุญ. ความสัมพันธ์ในระบบบรรณาการระหว่างจีนกับไทย:ค.ศ.1282-1853.

แปลจากภาษาอังกฤษโดย สืบแสง พรหมบุญ กาญจณี ละอองศรี ชาญวิทย์ เกษตรศิริบรรณาธิการ. กรุงเทพฯ :มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, 2525 หน้า 59-62

⁶ นฤมิตร สอดสุข เรื่องเดียวกัน หน้า 179

⁷ สืบแสง พรหมบุญ เรื่องเดียวกัน หน้า 62

⁸ กุลลดา เกษบุญชู. ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ. โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2515 หน้า 10

สัญชาติของเรือสินค้าที่มาจากไทยโดยไม่ต้องใช้คณะทูตบรรณาการ โดยที่ทางการจีนเรียกเก็บภาษีเรือสินค้าที่เป็นเรือสำเภาถูกกว่าสินค้าแบบอื่น พ่อค้าไทยจึงใช้เรือสำเภาทั้งหมด การค้าที่ดำเนินโดยเอกชนสามารถทำได้สะดวกมากขึ้นและได้กำไรมาก จึงปรากฏว่าในปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช มีเรือสินค้าของไทยไปค้าขายกับจีนมากทั้งของเอกชนและของหลวง

ในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ เรือสินค้าของหลวงเดินทางไปจีนเป็นประจำ ส่วนเรือของเอกชนที่เป็นเรือของเจ้านายและขุนนาง รวมทั้งเรือสินค้าจากเมืองจีนก็เข้ามาค้าขายมากขึ้น การค้าสำเภากับจีนทำกำไรมากทั้งการค้าของหลวงและการค้าของเอกชน มีเรือสินค้าขนาดใหญ่จากจีนมาเทียบท่าเรือของกรุงเทพฯ ๑ ในปีหนึ่ง ๆ เป็นจำนวนมาก

ไทยส่งคณะทูตบรรณาการชุดสุดท้ายไปยังจีนเมื่อปีพ.ศ.2396(ค.ศ.1853) ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ หลังจากนั้นเนื่องจากจีนเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามฝิ่นกับอังกฤษ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นว่าอำนาจของจีนในภูมิภาคนี้กำลังเสื่อมลง จึงทรงเปลี่ยนแปลงแนวทางดำเนินนโยบายต่างประเทศใหม่ ทรงหันเหนโยบายทั้งภายในประเทศและต่างประเทศไปหาอังกฤษแทนจีน เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความอยู่รอดของประเทศไทย

ในขณะเดียวกัน ประเทศจีนเกิดความยุ่งยากทางการเมืองภายในประเทศ มีการปฏิวัติเปลี่ยนราชวงศ์และเปลี่ยนรัฐบาล ทำให้ไม่สามารถติดต่อกันได้ ความสัมพันธ์ไทย-จีนตั้งแต่พ.ศ. 2396 ถึงพ.ศ.2453 จึงขาดช่วงไป⁹

3.1.2 สภาพการศึกษาภาษาจีนของประเทศไทยในสมัยระบบการทูตบรรณาการ (พ.ศ.1825-2396)

3.1.2.1 สภาพการศึกษาโดยทั่วไปของประเทศไทย

การศึกษาของไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรีตลอดจนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ของรัตนโกสินทร์เป็นการศึกษาแบบไม่เป็นทางการหรือการศึกษาแบบโบราณ คือแบบแผนการศึกษาในระบบโรงเรียนยังไม่ได้เกิดขึ้น ศูนย์กลางการศึกษาคือวัดและราชสำนัก โดยวัดเป็นสถานที่ศึกษาของบรรดาบุตรชายหลานชายของขุนนางหรือราษฎรทั่วไป มีพระที่เชี่ยวชาญภาษาบาลีเป็นครูสอน ราษฎรนิยมพาลูกหลานชายไปฝากพระเพื่อเล่าเรียนหนังสือและรับการอบรมทางด้านศาสนาอีกด้วย เนื้อหาการเรียนเป็นการอ่านเขียนภาษาไทยและภาษาบาลีตามสมควร เพื่อเป็นการเตรียมตัวสำหรับการอุปสมบทต่อไปตามประเพณี ซึ่งผู้ชายที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์จะต้อง

⁹ นฤมิตร สอดสุข เรื่องเดียวกัน หน้า 27

อุปสมบทเป็นพระภิกษุตั้งแต่สมัยพระเจ้าบรมโกศ นอกจากนี้ บุตรหลานข้าราชการคนใดที่จะถวายตัวทำราชการ ถ้ายังไม่ได้อุปสมบทก็ไม่ทรงแต่งตั้งเป็นข้าราชการ ประเพณีนี้เป็นผลทำให้วัดทุกแห่งเป็นสถานที่เล่าเรียน และพระภิกษุเป็นครูสอนศิษย์ของตนตามความสามารถที่จะจัดได้

นอกจากวัด ราชสำนักเป็นสถานที่เล่าเรียนหนึ่งสำหรับเจ้านายและบุตรหลานข้าราชการ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช การศึกษาเจริญมาก มีสอนทั้งภาษาไทย บาลี สันสกฤต เขมร พม่า มอญและจีน นอกจากนี้ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชยังมีโรงเรียนมิชชันนารีที่สอนศาสนาและวิทยาการตะวันตกของฝรั่งเศส ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเจริญความสัมพันธ์ไมตรีกับฝรั่งเศส ปรากฏตามพงศาวดารว่าพระตรีสน้อย โอรสองค์หนึ่งของพระเพทราชาได้ทรงศึกษาภาษาต่าง ๆ จนชำนาญทั้งภาษาบาลี สันสกฤต ฝรั่งเศส เขมร พม่า มอญและจีน¹⁰

ต่อมาในรัชกาลที่ 3 ของรัตนโกสินทร์ โปรดให้เด็กผู้หญิงลูกผู้ดีที่ไปอยู่ในวังเรียนอ่าน และหัดเขียนหนังสือภาษาไทยและหนังสือขอม ให้้อาลักษณ์สอนที่ตำหนักแพ ผู้ที่เรียนสำเร็จบางคนได้รับราชการเป็นเสมียนอยู่มาได้เป็นครูสอนหนังสือเจ้านายที่ยังทรงพระเยาว์อีกหลายคน

แม้ว่าการจัดการศึกษาในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจะยังคงรูปแบบเดิม คือเป็นการศึกษาในวัดและราชสำนัก แต่ก็ได้มีแนวโน้มการศึกษาแบบใหม่เกิดขึ้น คือเริ่มมีการศึกษาภาษาและวิทยาการตะวันตกจากหมอศาสนา แต่จำนวนการศึกษาในลักษณะดังกล่าวมีจำนวนน้อยมาก ยังจำกัดอยู่ในกลุ่มเจ้านายและขุนนางชั้นสูงหัวก้าวหน้าเท่านั้น

คณะมิชชันนารีอเมริกันได้เริ่มจัดการศึกษาสำหรับสามัญชนทั่วไป โดยสถานที่ที่ใช้สอนเรียกว่า“โรงสกูล” โดยในพ.ศ.2397 มีสจิสดาเวนพอร์ต (Mrs. Davenport) ได้จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาไทยและภาษาอังกฤษแก่เด็กไทยเป็นครั้งแรก ต่อมาในปีพ.ศ.2383 มีสเอ็ม.อี.เพียร์ส (Miss M.E. Piece) ซึ่งเป็นมิชชันนารีอเมริกันได้ตั้งโรงเรียนกินนอนหรือโรงเรียนประจำครั้งแรก แต่ไม่ได้รับความนิยมจึงต้องล้มเลิกไป¹¹

เมื่อกระแสการล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจตะวันตกเริ่มทวีความรุนแรงขึ้นในราชการต่อมา พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญและความจำเป็นในการเรียนรู้วิทยาการแบบตะวันตก ซึ่งทรงจัดให้โดยพระราชโอรส พระราชธิดา เจ้านายขุนนางและข้าราชการชั้นผู้ใหญ่เรียนในราชสำนัก

¹⁰ รong ศยามานนท์และคณะ ประวัติกระทรวงศึกษาธิการ 2435-2507 พระนคร: โรงพิมพ์คุรุสภา, 2495. หน้า17

¹¹ กฤษณา สินไชย และรัตนา ภาษาฤทธิ์ .ความเป็นมาของแบบเรียนไทย. กรุงเทพฯ :กรมวิชาการ, 2520 หน้า7-8

สภาพการศึกษาโดยทั่วไป ตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น(รัชกาลที่ 1 – รัชกาลที่ 4) สามารถสรุปได้ว่าเป็นการจัดการศึกษาแบบโบราณ กล่าวคือวัดและราชสำนักเป็นสถานที่สอน พระหรืออาลักษณ์เป็นผู้สอน ไม่มีหลักสูตรและไม่มีกำหนดตารางเรียนที่แน่นอน เนื้อหาการเรียนส่วนใหญ่เกี่ยวกับศาสนาพุทธและสอนให้อ่านออกเขียนได้ ไม่ได้เล่าเรียนวิทยาการอื่น จินกระทั่งสมัยรัชกาลที่ 4 จึงได้เริ่มมีการจัดการศึกษาเป็นระบบซึ่งเป็นผลจากการจัดการศึกษาของพวกมิชชันนารี

3.1.2.2 ชุมชนชาวจีนในประเทศไทย

เนื่องจากทั้งประเทศไทยหรือสยามและจีนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและมีการไปหาสู่กัน ตั้งแต่สมัยโบราณ กล่าวคือในสมัยราชวงศ์ถัง(พ.ศ.1161-1450 หรือค.ศ.618-907) ชาวจีนโพ้นทะเลเข้ามาทำการค้าขายและตั้งถิ่นฐานที่ภูเก็ตแล้ว ชาวจีนอพยพล่องเรือไปพาณิชย์เข้ามาในไทย โดยมักจะเข้ามาเป็นพ่อค้าและลูกเรือ พ่อค้าจีนได้เป็นผู้รับซื้อสินค้าจากพวกบุตรอ่อนแร่ชาวพื้นเมือง และเมื่อพบแหล่งแร่ดีบุกที่ดี พวกนี้ก็ตั้งถิ่นฐานทำเหมืองและถลุงแร่¹² ต่อมาจึงกระจายไปยังเมืองท่าและเมืองสำคัญอื่น ๆ

ความสัมพันธ์ระหว่างไทย-จีนมีการพัฒนาการโดยดีในระยะเวลาต่อมา การค้าขายระหว่างทั้งสองประเทศก็ได้มีการต่อเนื่องกัน โดยเฉพาะในสมัยราชวงศ์หมิงหรือราชวงศ์หมิงของจีน (พ.ศ.1911-2187 หรือค.ศ.1368-1644) จีนได้พัฒนาการคมนาคมและการค้าระหว่างประเทศเป็นอย่างมาก ชาวจีนที่เป็นชาวบ้านธรรมดาซึ่งส่วนใหญ่มาจากมณฑลภาคใต้มีโอกาสดูออกมาประกอบอาชีพค้าขายระหว่างประเทศเป็นจำนวนมากขึ้น ทุกปีตั้งแต่เดือนมกราคมถึงเมษายน พ่อค้าชาวจีนทางใต้ของมณฑลฮกเกี้ยน จะอาศัยลมมรสุมที่พัดผ่านมาจากทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ล่องเรือบรรทุกสินค้าต่าง ๆ ออกสู่ดินแดนโพ้นทะเลและส่วนหนึ่งจะเทียบท่าที่เมืองท่าต่าง ๆ ตามอ่าวไทย ขากลับจะอาศัยลมมรสุมที่พัดผ่านมาจากทิศตะวันออกเฉียงใต้ลำเลียงสินค้าจากไทย เช่น ไม้ฝาง พริกไทย งาช้าง หนังสัตว์ ฯลฯ กลับประเทศจีน การเดินทางค้าขายระหว่างจีนกับไทย ดังกล่าวแต่ละเที่ยวกินเวลาไปกลับเที่ยวละประมาณ 1 ปี ทำให้ชาวจีนจำนวนหนึ่งต้องค้างอยู่ในไทย เนื่องจากความจำเป็นต้องรอลมมรสุมบ้าง ความจำเป็นทางการค้าบ้าง ฯลฯ

ชุมชนชาวจีนปรากฏเด่นชัดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา ในรัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์ (พ.ศ. 2199-2231หรือค.ศ.1656-1688)¹³ มีคนจีนอยู่แล้ว 3000 คน ส่วนใหญ่ทำอาชีพเป็นพ่อค้า บาง

¹² G.William Skinner เรื่องเดียวกัน หน้า 2

¹³ มัลลิกา เรื่องระพี. บทบาทของชาวจีนในด้านเศรษฐกิจ สังคมและศิลปกรรมไทยสมัยรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์

ส่วนประกอบอาชีพเลี้ยงหมู ช่างหัตถกรรม แพทย์ นักแสดงคณะจิวซึ่งได้รับความนิยมมากจากราชสำนักไทยในสมัยนั้น¹⁴ ฯลฯ

ราชสำนักไทยในสมัยกรุงศรีอยุธยาได้ผลกำไรจำนวนมาก จากการค้าในระบบรัฐบรรณาการซึ่งรัฐผูกขาดไปจำหน่ายสินค้าที่ประเทศจีนและเมืองทำอื่น ๆ จึงต้องอาศัยคนจีนในการรับหน้าที่ขนส่งสินค้า จึงปรากฏว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยามีชาวจีนได้รับพระราชทานยศถาบรรดาศักดิ์และตำแหน่งข้าราชการระดับสูง และชาวจีนส่วนใหญ่มีอิสระจากระบบไพร่ มีเสรีภาพในการทำค้าขายและการตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ต่าง ๆ ของไทย ดังนั้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา นอกจากเมืองหลวงแล้ว เมืองท่าใหญ่ ๆ ของไทยจึงเริ่มมีการปรากฏของชุมชนชาวจีน เช่น ปัตตานี สงขลา นครศรีธรรมราช ฯลฯ และบริเวณปากแม่น้ำเจ้าพระยา

ในช่วงเวลาการเปลี่ยนแปลงราชวงศ์หมิงหรือหมิง (พ.ศ.1911-2187 หรือ ค.ศ.1368-1644) เป็นราชวงศ์เซ็งหรือชิง (พ.ศ. 2187-2454 หรือค.ศ.1644-1901) เป็นต้นมา ชาวจีนอพยพออกนอกประเทศจีนมาตั้งหลักแหล่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะที่ประเทศไทย ด้วยสาเหตุสำคัญดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 ประเทศจีนมีประชากรที่ถือเป็นแรงงานส่วนเกินเป็นจำนวนมาก ตามที่จำกัดของสภาพภูมิศาสตร์ ประเทศจีนมีที่ดินที่ทำการเพาะปลูกได้ไม่เพียงพอสำหรับจำนวนประชากรในประเทศ ประกอบกับการคุกคามของภัยธรรมชาติซึ่งเกิดขึ้นบ่อยครั้ง โดยเฉพาะที่ดินแดนแถบชายทะเลของภาคใต้ ซึ่งที่ดินที่สามารถใช้ในการเพาะปลูกได้รับการบุกเบิกและใช้ประโยชน์หมดในขณะเดียวกัน ในตอนปลายของราชวงศ์เซ็งหรือชิง การรุกรานของประเทศตะวันตกได้เข้ามาทำลายฐานเศรษฐกิจจีน ทำให้ผู้ผลิตขนาดย่อมต้องตกเป็นแรงงานราคาถูก

ประการที่ 2 ความขัดแย้งทางการเมืองภายในประเทศจีน มีชาวจีนจำนวนมากที่ไม่พอใจต่อการยึดอำนาจของชนชั้นปกครองของราชวงศ์เซ็งหรือชิง จนกระทั่งมีการเกิดกบฏไท่ผิงซึ่งกินเวลา 10 กว่าปี (พ.ศ.2381-2408 หรือค.ศ.1848-1865) ถึงแม้ว่ากบฏครั้งนี้ถูกกองทัพราชวงศ์ชิงปราบปรามในที่สุด แต่ก็ทำให้ประชาชนแถบภาคใต้ซึ่งเป็นพื้นที่เคลื่อนไหวของกบฏไท่ผิงได้รับความเดือดร้อนมาก ประชาชนจำนวนหนึ่งจึงต้องอพยพออกนอกประเทศจีน¹⁵

ประการที่ 3 การที่ชาวตะวันตกได้เดินทางมาติดต่อค้าขาย และใช้กำลังบังคับให้รัฐบาลจีนเปิดเมืองท่าตามชายฝั่งส่วนได้ ในปีพ.ศ.2381-2385(ค.ศ.1838-1842) และ 2389-2501(ค.ศ.1846-1858) รัฐบาลจีนแพ้สงครามฝิ่นทั้งสองครั้งกับอังกฤษ จึงต้องยุตินโยบายปิดประเทศ

มหาวิทยาลัย, 2518 หน้า 15

¹⁴ G.William Skinner เรื่องเดียวกัน หน้า 12-18

¹⁵ G.William Skinner เรื่องเดียวกัน หน้า 32 -36

เปิดเมืองท่าตามชายฝั่งส่วนใหญ่และยินยอมให้ชาวจีนเดินทางออกนอกประเทศได้โดยเสรี

ประการที่ 4 ความเจริญทางด้านคมนาคม ตั้งแต่สมัยราชวงศ์หมิงหรือราชวงศ์หมิง (พ.ศ. 1911-2187 หรือค.ศ.1368-1644) จีนได้พัฒนาการคมนาคมและการค้าระหว่างประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะหลังจากมีสายการเดินเรือโดยเรือกลไฟระหว่างจีนตอนใต้และไทย ความปลอดภัยของการเดินทางมีมากยิ่งขึ้นและค่าโดยสารก็ลดต่ำลง

ประการที่ 5 การส่งเสริมการอพยพเข้ามาของคนจีนจากรัฐบาลไทย ตั้งแต่สมัยกรุงธนบุรี (พ.ศ.2310-2325หรือค.ศ.1767-1782) และต้นรัตนโกสินทร์ รัฐบาลไทยมีการส่งเสริมการอพยพเข้ามาสู่ไทยของชาวจีน เนื่องจากคนจีนมีส่วนร่วมในกาสถาปนาอำนาจการปกครองของไทยขึ้นใหม่ในสมัยกรุงธนบุรี นอกจากนี้แล้ว ไทยยังสามารถรับประโยชน์จากคนจีนในการที่เป็นแรงงานช่วยฟื้นฟูการค้าระบบรัฐบรรณาการกับประเทศจีน ซึ่งคนจีนเชี่ยวชาญในด้านการค้า การเดินเรือ และการขนส่ง ขณะเดียวกัน ในการก่อสร้างกรุงใหม่ คนจีนก็เป็นแรงงานที่มีประสิทธิภาพและเชี่ยวชาญในด้านก่อสร้างซึ่งสามารถจ้างได้ในราคาถูก นอกจากนั้นแล้ว รัฐบาลไทยก็ได้รับผลประโยชน์จากคนจีนในรูปของรายได้จากภาษีอากรบางประเภท เช่น ภาษีฝิ่น ภาษีสุรา ภาษีบ่อนเบี้ย ภาษีอากรขาเข้าที่ติดตัวชาวจีนมาและเงินจากการผูกปี่ข้อมือจีน ดังนั้น รัฐบาลไทยมีการส่งเสริมแรงงานจีนเข้ามาในประเทศไทย¹⁶

ด้วยปัจจัยเกื้อหนุนดังกล่าว ทำให้จำนวนคนจีนอพยพในไทยมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องในสมัยกรุงธนบุรีและรัตนโกสินทร์ตอนต้น ชุมชนชาวจีนในไทยได้ขยายตัวอย่างรวดเร็วในปีพ.ศ. 2365 ตรงกับรัชการที่ 3 แห่งรัตนโกสินทร์ มีชาวจีนอยู่ในประเทศไทยประมาณสี่แสนสี่หมื่นคน

การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างจีนกับภาคเหนือของไทยซึ่งเป็นส่วนของอาณาจักรล้านนาหรืออาณาจักรของไทยนั้นเป็นเวลายาวนาน เนื่องจากสภาพทางภูมิศาสตร์ของไทยภาคเหนือใกล้กับภาคตะวันตกเฉียงใต้ของจีน ประชาชนทั้งสองประเทศนี้จึงมีการติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ ชาวจีนที่เดินเข้าสู่ดินแดนภาคเหนือของไทยมี 2 ทางคือเดินทางเข้ามาจากทางเหนือโดยทางบกและเดินทางเข้ามาจากทางใต้โดยทางน้ำคือแม่น้ำปิง วัง ยมและน่าน

ชาวจีนที่เดินทางเข้ามาในภาคเหนือส่วนใหญ่ประกอบอาชีพค้าขายระหว่างเมืองต่าง ๆ ในแถบนี้ ชาวจีนเหล่านี้ค้าขายสินค้าพวกพืชสมุนไพร ของป่า เช่น เขากวาง กระดุกเสื่อ ฯลฯ แล้วก็ได้อพยพมาตั้งชุมชนในแหล่งต่าง ๆ เช่นกรณีในเมืองเชียงใหม่ ชาวจีนได้ตั้งชุมชนค้าขายริมแม่น้ำปิงซึ่งต่อมาเรียก “บ้านฮ่อ” และบริเวณรอบนอก นอกจากนี้แล้ว ยังมีกลุ่มชาวยุโรปอพยพหลบหนีออก

¹⁶ ศรศักดิ์ ชูสวัสดิ์. ผูกปี่: การจัดเก็บเงินค่าแรงงานแทนเกณฑ์แรงงานจากคนจีนในสมัยรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2524 หน้า 7

จากประเทศจีนเข้ามาเนื่องจากแรงกดดันการเมืองภายในประเทศจีน ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 ยุค
ราชวงศ์ซิงซึ่งเป็นชาวแมนจูปกครองจีน ก่อตั้งชาวจีนฮั่น จนในพ.ศ.2399 (ค.ศ.1856) มุสลิมชาวยุ
นานได้ก่อกบฏขึ้นมา และถูกกองทัพราชวงศ์ซิงปราบปราม ผู้นำมุสลิมในยุคนานคือสุตานสุลัย
มานถูกสังหาร ชาวมุสลิมในยุคนานถูกไล่สังหารทำให้ต้องหนีเข้ามาสู่พม่าและภาคเหนือของไทย

การค้าทางเรือระหว่างเมืองเชียงใหม่และเมืองทางใต้เช่นตาก อยุธยา ปากน้ำโพ ทางลำน้ำ
แม่ปิงที่ดำเนินมายาวนานได้ขยายตัวมากขึ้น ตั้งแต่ช่วงรัชกาลพระเจ้ากรุงธนบุรี พ่อค้าจีนจากภาค
กลางได้เริ่มอพยพเข้ามาค้าขายในภาคเหนือตามแม่น้ำปิง และตั้งชุมชนของคนจีนขึ้นหลายแห่ง
ตลอดแนวแม่น้ำใหญ่และแควต่าง ๆ ตั้งแต่ปากแม่น้ำโพขึ้นไปถึงตาก ลำปาง ลำพูน เชียงใหม่

3.1.2.3 สภาพการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทย

สภาพการศึกษาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อยุธยา ธนบุรีตลอดจนถึงสมัยรัชกาลที่ 4 ของ
รัตนโกสินทร์เป็นการศึกษาแบบโบราณ คือเป็นการศึกษาในวัดและราชสำนัก พระหรืออัครราช
เป็นผู้สอน ไม่มีหลักสูตรและการกำหนดตารางเรียนที่แน่นอน ดังนั้นการศึกษาภาษาจีนในประเท
ศไทยจึงส่วนใหญ่ดำเนินการเรียนการสอนในชุมชนชาวจีนด้วยกัน

การศึกษาของชาวจีนในไทยซึ่งรวมถึงชาวจีนในภาคเหนือนี้มีอยู่ 2 แบบด้วยกันคือ

1. การเรียนแบบไม่เน้นอักษรวิธี เนื่องจากชาวจีนที่อพยพเข้ามาส่วนใหญ่เป็นคน
ยากจนหวังทำมาหากินในประเทศไทยเพื่อเก็บเงินทองส่งกลับให้ครอบครัวในประเทศจีน ดังนั้น
การศึกษาของบุตรหลานชาวจีนส่วนใหญ่เป็นการศึกษาแบบไม่เน้นอักษรวิธี ก็คือต้องช่วยบิดา
มารดาญาติผู้ใหญ่ทำงานบ้านและช่วยประกอบอาชีพ ร่วมประกอบพิธีกรรมและดำเนินวิถีชีวิต
แบบจีน ซึ่งใช้ภาษาจีนในการสื่อสารของชีวิตประจำวัน

2. การเรียนแบบเน้นอักษรวิธี เมื่อชาวจีนมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น จะพยายามให้มีการ
เรียนการสอนภาษาจีนแก่บุตรหลานของตนด้วยวิธีต่าง ๆ คือ

- ส่งไปรับการศึกษาในประเทศจีนโดยตรง ส่วนใหญ่เป็นครอบครัวของคนจีนที่มีฐานะ
มั่งคั่งต้องการให้ลูกหลานของตนเป็นผู้ที่มีการศึกษาอย่างจีนแท้¹⁷

- จัดการเรียนการสอนในบ้าน โดยบิดามารดาของเด็กที่มีฐานะดีจะจ้างครูจีนผู้ทรง
คุณวุฒิมาสอนลูกหลานภายในบ้าน

- จัดการเรียนการสอนในศาลเจ้า โดยมีผู้ดูแลศาลเจ้า “เฮียกง” เป็นผู้สอน หนังสือที่ใช้
ในการสอนเป็นหนังสือคัมภีร์ศีลธรรมเก่าๆ ครูบางคนใช้การสอนด้วยการเล่านิทานประเภท

¹⁷ ณรงค์ พ่วงพิศ. นโยบายเกี่ยวกับการศึกษาของชาวจีนในประเทศไทยในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2518. หน้า 33

วรรณคดีหรือประวัติศาสตร์ของจีน โดยจะใช้ภาษาจีนล้วนในการสอน และเก็บค่าเล่าเรียนตามแต่ผู้ปกครองจะให้เป็นสิ่งของเครื่องอุปโภคบริโภคหรือปัจจัยอื่นๆ ซึ่งบิดามารดาผู้เรียนส่วนใหญ่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก

กองโรงเรียนนโยบายพิเศษได้กล่าวถึงการจัดตั้งโรงเรียนจีนว่า โรงเรียนจีนได้เริ่มจัดตั้งขึ้นครั้งแรกที่ “เกาะเรียน” จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทำการสอนแต่ภาษาจีนอย่างเดียว มีนักเรียนประมาณ 200 คน แต่ท้ายที่สุดก็ได้เลิกล้มไปด้วยเหตุผลใดไม่ปรากฏ

ต่อมามิชชันนารีอเมริกันคณะเพรสได้ตั้งโรงเรียนที่สอนภาษาจีนขึ้น คือในราวปีพ.ศ. 2371(ค.ศ.1828) พวกมิชชันนารีอเมริกันซึ่งเดิมสอนศาสนาในประเทศจีนมาก่อนได้เข้ามาในเมืองไทยเนื่องจากพวกนี้ทราบว่ามิชชันนารีชาวจีนอาศัยในประเทศไทยจำนวนมากจึงเข้ามา เพื่อเผยแพร่ศาสนาแก่ชาวจีนแหล่งนี้ ในพ.ศ. 2395(ค.ศ.1852) ที่บริเวณข้างวัดอรุณราชวราราม อ.ธนบุรี อันเป็นบริเวณที่ดินของคณะมิชชันนารีอเมริกันที่ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โรงเรียนแห่งนี้เป็นโรงเรียนประจำและสอนนักเรียนด้วยภาษาจีน โดยมีลูกจีนในคณะมิชชันนารีอเมริกัน ชื่อซินแซ เกียงกวา ซัน(Sin Saa ki-ang Qua Sean)เป็นครูสอนภาษาจีน(พ.ศ. 2395-2403 หรือค.ศ.1852-1860) ต่อมาแซ เกียงกวา ซันถึงแก่กรรมลง ครูผู้รับหน้าที่สอนต่อมาเป็นครูไทยชื่อครูแก้ว ซึ่งได้เปลี่ยนการสอนจากวิชาภาษาจีนเป็นวิชาภาษาไทยทั้งหมด¹⁸ โรงเรียนสอนภาษาจีนในสมัยนั้นจึงเป็นอันยุติลง

ส่วนการศึกษาภาษาจีนในภาคเหนือก็เหมือนกับการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทย คือการศึกษาภาษาจีนส่วนใหญ่ดำเนินการเรียนการสอนอยู่ในชุมชนชาวจีน มีทั้งเน้นการเรียนแบบอักษรวิธีและไม่เน้นอักษรวิธี โดยแหล่งศึกษามีทั้งที่บ้าน ชุมชนและศาลเจ้า ในสมัยนี้ยังไม่พบว่ามีวิธีการเรียนการสอนภาษาจีนแบบใหม่ คือมีการก่อตั้งโรงเรียนจีนขึ้นมา

3.2 สภาพการเรียนการสอนภาษาจีนในไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงพ.ศ. 2518

เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์โลก ประเทศตะวันตกล่าอาณานิคมในทั่วโลก ซึ่งก็รวมถึงเอเชียด้วย หลังจากการพ่ายแพ้สงครามฝิ่นกับประเทศอังกฤษ ประเทศจีนไม่ได้เป็นประเทศมหาอำนาจในเอเชียตะวันออกอีกต่อไป รัฐบาลไทยจึงมีการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์กับประเทศจีน ความสัมพันธ์ในระบบทูตบรรณาการระหว่างไทย-จีนได้ยุติลง และรัฐบาลทั้งสองประเทศก็ไม่ได้มีความสัมพันธ์กันจนถึงปีพ.ศ. 2489 (ค.ศ.1946) รัฐบาลไทยได้เซ็นสัญญาไมตรี

¹⁸ กองโรงเรียนนโยบายพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ. เอกสารประกอบการประชุมคณะรัฐมนตรีเรื่องการกำหนดนโยบายการสอนภาษาต่างประเทศและโรงเรียนสอนภาษาจีนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบัน. 2535. หน้า 1

จิตรระหว่างไทย-จีนกับรัฐบาลจีนนานจึงในสมัยนั้น แต่ต่อมาหลังจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนสถาปนาขึ้น ความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลทั้งสองก็ขาดสายไปจนกระทั่งถึงพ.ศ.2518 (ค.ศ. 1975) ได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการ

เนื่องจากปัจจัยต่างๆ ทั้งในประเทศจีนและประเทศไทย หลังจากสมัยรัชกาลที่ 5 ชาวจีนมีการอพยพเข้ามาประเทศไทยอย่างต่อเนื่อง ชุมชนชาวจีนในไทยมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว การเรียนการสอนภาษาจีนในไทยจึงมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ในพ.ศ. 2451(ค.ศ.1908) มีการก่อตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีนขึ้นมาเป็นครั้งแรก เพื่อให้การศึกษาลูกหลานชาวจีนและเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง โรงเรียนสอนภาษาจีนในไทยจึงมีการเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ทางการเมืองของประเทศจีนตลอดมา

ในขณะเดียวกัน หลังสมัยรัชกาลที่ 5 ประเทศไทยมีการปฏิรูปประเทศในด้านต่างๆ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์โลก รวมทั้งด้านการศึกษาด้วย รัฐบาลไทยมีการจัดการศึกษาให้เป็นระบบ หลังจากสมัยรัชกาลที่ 6 กระแสชาตินิยมรุนแรงขึ้น ผู้นำรัฐมองชาวจีนด้วยสายตา “ความเป็นอื่น (Otherness)” ความรู้สึกต่อต้านคนจีนก็ได้ทวีรุนแรงขึ้น หลังจากการปฏิวัติการปกครองทางการเมืองของจีน(พ.ศ.2454 หรือค.ศ.1911) ภาษาจีนถูกมองเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ความคิดทางการเมืองจากจีน ซึ่งทำให้ชาวจีนมีความรู้สึกผูกพันกับประเทศมาตุภูมิมากกว่าประเทศไทย และความเคลื่อนไหวทางการเมืองต่าง ๆ ของชาวจีนเพื่อเมืองมารดาของตนก็ส่งผลกระทบต่อสังคมไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังจากปีพ.ศ.2492(ค.ศ.1949) สาธารณรัฐประชาชนจีนสถาปนาขึ้น จีนแผ่นดินใหญ่อยู่ใต้การปกครองของพรรคคอมมิวนิสต์ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่รัฐบาลไทยไม่ปรารถนาอย่างยิ่ง และร่วมกับสถานการณ์ทางการเมืองที่ไม่มั่นคงภายในประเทศ รัฐบาลไทยเริ่มมีนโยบายควบคุมการเรียนการสอนภาษาจีนในไทยอย่างรวดเร็ว ปัจจัยทางการเมืองมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนการสอนภาษาจีนในไทยในระบอบนี้ ส่วนรัฐบาลจีนนั้น เคยมีนโยบายส่งเสริมการเรียนการสอนภาษาจีนของไทย ในสมัยการปกครองของรัฐบาลจีนนานจึงแล้วต่อมาเนื่องจากเหตุผลทางการเมือง รัฐบาลจีนก็ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยเลย

3.2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีนตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงพ.ศ. 2518

ในปีพ.ศ. 2412 (ค.ศ.1869) พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวส่งคณะทูตไปยังประเทศจีน เพื่อยื่นหนังสือขอยุติการส่งทูตถวายบรรณาการแก่จักรพรรดิจีนอีกต่อไปและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศเป็นแบบสมัยใหม่ เช่นเดียวกันความสัมพันธ์ระหว่างจีนกับประเทศตะวันตก ซึ่งถือได้ว่าทั้งสองประเทศอยู่ในฐานะเท่าเทียมกัน แต่ราชสำนักแมนจูยังถือว่า

ประเทศไทยเป็นประเทศราช จึงได้ปฏิเสธข้อเสนอของประเทศไทย แล้วพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็ระงับการส่งคณะทูตถวายบรรณาการแก่จักรพรรดิจีนอีกต่อไปและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับจีนในระบบทูตบรรณาการจึงสิ้นสุดลง

ช่วงเวลาปลายศตวรรษที่ 19 ประเทศจีนเกิดความวุ่นวายทางการเมืองภายในประเทศหลายประการ มีการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองและเปลี่ยนแปลงรัฐบาล เหตุการณ์ทางเมืองเหล่านั้น ได้ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ที่มีต่อไทย เหตุการณ์การเมืองภายในประเทศจีนครั้งสำคัญครั้งหนึ่งที่มีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศ ได้แก่ จีนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ภายใต้ราชวงศ์แมนจู ไปเป็นการปกครองระบบสาธารณรัฐภายใต้รัฐบาลก๊กมินตั๋งในพ.ศ. 2454(ค.ศ.1911)

หลังจากนั้น ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2464 (ค.ศ.1921) ถึงปีพ.ศ. 2479 (ค.ศ.1936) รัฐบาลจีนในสมัยนั้นเคยส่งตัวแทนมายังประเทศไทย 8 ครั้ง เพื่อเจรจาการสถาปนาความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองประเทศกับรัฐบาลไทย ในที่สุด เมื่อวันที่ 23 มกราคม ปีพ.ศ.2489 (ค.ศ.1946) ทั้งสองประเทศได้เซ็นสัญญาไมตรีจิตระหว่างไทย-จีน กำหนดให้มีการแลกเปลี่ยนผู้แทนทางการทูตและกงสุล โดยมีนายหลี่ เทียเจิง(Li Tiezheng) หัวหน้าคณะทูตจีนซึ่งเจรจาทำสัญญานับนี้ได้รับแต่งตั้งให้เป็นเอกอัครราชทูตจีนประจำประเทศไทยเป็นคนแรกและได้เดินทางมาถึงกรุงเทพในวันที่ 6 กันยายน ในปีต่อมาได้เปิดสถานกงสุลจีนอย่างเป็นทางการที่กรุงเทพ เชียงใหม่(ภาคเหนือ) ปากน้ำโพ(ภาคกลาง) โคราช(ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ)และสงขลา(ภาคใต้) ในปีพ.ศ.2489 (ค.ศ.1946) รัฐบาลไทยได้ประกาศยกเลิกพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ พ.ศ. 2476 (ค.ศ.1933) ตามข้อเรียกร้องของสหภาพโซเวียต อันถือเป็นข้อแลกเปลี่ยนที่จะไม่ออกเสียงคัดค้านไทยที่สมัครเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ ซึ่งทำให้เกิดพรรคคอมมิวนิสต์ที่ถูกต้องตามกฎหมายขึ้นเป็นครั้งแรกในไทย การเคลื่อนไหวของพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทยในรูปการเผยแพร่และการโฆษณาชวนเชื่อ ให้จอมพล. ปิบูลสงคราม กลัวว่าจะเป็นภัยคุกคามและกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของชาติ จึงได้ใช้นโยบายเป็นปฏิปักษ์ต่อลัทธิคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงในสมัยต่อมา

หลังจากที่ฝ่ายคอมมิวนิสต์จีนได้รับชัยชนะต่อฝ่ายก๊กมินตั๋งอย่างเด็ดขาด ในสงครามกลางเมือง โดยเหมาเจ๋อตุงได้ประกาศสถาปนาประเทศจีนเป็นสาธารณรัฐประชาชนจีน เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2492 (ค.ศ.1949) รัฐบาลไทยซึ่งมีจอมพล. ปิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี ไม่มีนโยบายที่จะรับรองสาธารณรัฐประชาชนจีนว่าเป็นรัฐบาลที่ถูกต้องตามนิตินัย แต่กลับรับรองรัฐบาลจีนได้หวั่น รัฐบาลจอมพล. ปิบูลสงครามได้ดำเนินนโยบายที่ผูกพันกับสหรัฐอเมริกาในการต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างแข็งขัน และให้ความร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในนโยบายปิดล้อมสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเต็มที่ ซึ่งเริ่มตั้งแต่เข้าร่วมผูกพันและทำสนธิสัญญาต่างๆ ร่วมมือกับ

สหรัฐ อเมริกา การส่งทหารไทยไปร่วมรบสงครามเกาหลีร่วมกับสหรัฐอเมริกา การคัดค้านข้อเสนอของอดีตนายกรัฐมนตรีเนรูห์ ที่เสนอให้สาธารณรัฐประชาชนจีนเข้าไปมีที่นั่งในคณะมนตรีความมั่นคงแทนจีนได้หวั่น¹⁹ และรัฐบาลได้มีนโยบายการควบคุมชาวจีนในประเทศไทย

ในเดือนเมษายน ปีพ.ศ.2498(ค.ศ.1955) พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิพงศ์ ประพันธ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศของไทย ซึ่งได้เข้าร่วมประชุมชาติเอเชียและแอฟริกาที่นครบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย ได้พบปะเจรจากับโจวเอินไหล นายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีกระทรวงต่างประเทศของสาธารณรัฐประชาชนจีน ทั้งที่มิได้มีความสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน โอกาสนี้ได้มีการแลกเปลี่ยนทัศนะกัน โจวเอินไหลได้ตอบปัญหาข้อขัดข้องของฝ่ายไทยหลายข้อ หลังจากการประชุมที่นครบันดุง ประเทศอินโดนีเซีย คณะผู้แทนอย่างไม่เป็นทางการของจอมพลป. พิบูลสงครามได้เดินทางไปเยี่ยมเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนเพื่อไปดูข้อเท็จจริง และได้พบปะเจรจากับเหมาเจ๋อตง ประธานพรรคคอมมิวนิสต์จีน โจวเอินไหล นายกรัฐมนตรี และผู้นำคนอื่น ๆ อีกด้วย

ด้วยท่าทีที่เป็นมิตรของจีนที่มีต่อประเทศไทย ประกอบกับบรรยากาศที่การตื่นตัวของประชาธิปไตย ได้ผลักดันให้เกิดความสัมพันธ์ทางการทูตระหว่างประชาชนขึ้นอย่างกว้างขวาง รัฐบาลไทยได้อนุญาตให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สังกัดพรรคการเมืองแนวสังคมนิยม เช่น นายเทพ โชติณัฐิต ซึ่งสังกัดพรรคเสรีชนกร ผู้แทนสหภาพกรรมกร นักหนังสือพิมพ์ ศิลปิน นักแสดง ฯลฯ เดินทางไปเยือนปักกิ่งได้ และยังอนุญาตให้คนไทยทำการค้าที่ไม่ใช่ยุทธปัจจัยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ด้วย อย่างไรก็ตาม ตลอดสมัยรัฐบาลจอมพลป. พิบูลสงครามก็ได้มีการติดต่อกันระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในหมู่เอกชนอย่างไม่เป็นทางการ แม้ว่าต่อมาได้เปลี่ยนนโยบายหันกลับไปสนับสนุนตะวันตกและต่อต้านคอมมิวนิสต์อย่างรุนแรงอีกครั้งหนึ่ง เนื่องจากการดำเนินนโยบายเป็นกลางที่ผ่านมาไม่เป็นที่พอใจของสหรัฐอเมริกา

จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ซึ่งทำรัฐประหารยึดอำนาจจากจอมพลป. พิบูลสงครามในเดือนกันยายน พ.ศ. 2501 ได้ดำเนินนโยบายต่างประเทศที่ผูกพันอย่างแน่นแฟ้นกับสหรัฐอเมริกา ซึ่งประกาศที่เป็นศัตรูกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างชัดเจน²⁰ โดยการออกประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 (ลงวันที่ 17 มกราคม พ.ศ.2502) ห้ามไม่ให้มีการค้าขายติดต่อกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเด็ดขาด และมีการตั้งหน่วยงานสำหรับปราบปรามคอมมิวนิสต์โดยเฉพาะ การดำเนินนโยบายต่างประเทศของจอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ทำให้จีนมองเห็นไทยเป็นศัตรูร่วมไปกับสหรัฐอเมริกาไปในที่สุด อันนำไปสู่ความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชน

¹⁹ นฤมิตร สอดสุข เรื่องเดียวกัน หน้า 42

²⁰ ธาณี สุขเกษม เรื่องเดียวกัน หน้า 304

จีนมากยิ่งขึ้น²¹

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนตลอดระยะเวลา 25 ปีก่อน มีสัมพันธ์ทางการทูตต่อกัน นับได้ว่ามีนโยบายที่เป็นปฏิปักษ์ต่อกันมาตลอด แม้ว่าจะมีบางช่วงที่มีแนวโน้มไปในทางที่มีความเข้าใจกันบ้าง ก็เป็นเพียงช่วงระยะสั้น ๆ เท่านั้น อุปสรรคสำคัญเกิดจากการมีอุดมการณ์และผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกัน และขาดการติดต่อสัมพันธ์เพื่อสร้างความเข้าใจที่ดีต่อกันเพียงพอ ประกอบกับไทยมีนโยบายที่ผูกพันสหรัฐอเมริกาที่เป็นศัตรูกับสาธารณรัฐประชาชนจีน จึงทำให้ไทยพลอยมีนโยบายเป็นปฏิปักษ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนตามไปด้วย

การที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนได้เข้ามาเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติในปี พ.ศ. 2513 (ค.ศ.1980) รวมทั้งสหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนแปลงนโยบายใหม่โดยประกาศเจตนาที่จะเลิกเข้ามีส่วนพัวพันกับการสู้รบบนภาคพื้นดินของเอเชียตามลัทธิคินตัน (Nixon Doctrine) ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2512 (ค.ศ.1969) และประธานาธิบดีคินตันได้หันไปเจรจาดีกับสาธารณรัฐประชาชนจีนที่กรุงปักกิ่งในปีพ.ศ. 2515 (ค.ศ.1972) และได้ถอนตัวจากสงครามอินโดจีนในปีพ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973) ได้เกิดการเปลี่ยนแปลงการเมืองครั้งใหญ่ในหลายประเทศในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในขณะเดียวกัน การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งสำคัญของไทยในวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516(ค.ศ.1973) เป็นผลให้รัฐบาลเผด็จการทหารของจอมพลถนอม กิตติขจรต้องออกจากตำแหน่งและนายสัญญาธรรมศักดิ์ขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีแทน ทำให้เกิดความคลี่คลายทางการเมืองจากระบบการผูกขาดการตัดสินใจมาเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น มติมหาชนเรียกร้องให้ไทยสถาปนาความสัมพันธ์กับสาธารณรัฐประชาชนจีนมีความกว้างขวางขึ้นมากยิ่งขึ้น ประกอบกับรัฐบาลชั่วคราวของนายสัญญา ธรรมศักดิ์ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำมัน ทำให้รัฐบาลไทยต้องติดต่อซื้อน้ำมันกับสาธารณรัฐประชาชนจีนในปีพ.ศ. 2516 (ค.ศ. 1973) แต่มีอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ซื้อน้ำมันจากสาธารณรัฐประชาชนจีนได้ในปริมาณจำกัด เนื่องจากมีประกาศคณะปฏิวัติฉบับที่ 53 เป็นอุปสรรค ในที่สุดสถานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีมติให้ยกเลิกเมื่อวันที่ 6 ธันวาคม พ.ศ.2517(ค.ศ.1974) ทำให้อุปสรรคในการค้าต่อกันหมดไป ขณะเดียวกันก็ได้มีการติดต่อสัมพันธ์กันระหว่างประชาชนของประเทศทั้งสองตลอดมา ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจ การค้าและวัฒนธรรม ซึ่งนอกจากจะได้มีการซื้อขายสินค้ากันแล้ว ยังมีคณะบุคคลจากกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้เดินทางติดต่อแลกเปลี่ยนทัศนคติและเชื่อมสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกันอย่างกว้างขวางอีกด้วย ทั้งในด้านการแพทย์ การศึกษา ฯลฯ

ในช่วงศตวรรษที่ 1970 บทบาทและอิทธิพลของประเทศมหาอำนาจได้มีการเปลี่ยนแปลง สหรัฐอเมริกาได้ประกาศลดบทบาทของตนในเอเชียลง สาธารณรัฐประชาชนจีนได้มีบทบาท

²¹ นฤมิตร เรื่องเดียวกัน หน้า 50

สำคัญมากยิ่งขึ้นในภูมิภาคเอเชียและเอเชียอาคเนย์ นอกจากนี้ ประเทศมหาอำนาจสำคัญๆ เช่น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น ยุโรปตะวันตกและประเทศต่างๆ เกือบทั่วโลกต่างก็ให้การรับรองสาธารณรัฐประชาชนจีนแทบทั้งสิ้น รวมทั้งประเทศเพื่อนบ้านในองค์การอาเซียนสองประเทศคือมาเลเซียและฟิลิปปินส์ ก็ได้ให้การรับรองเช่นกัน ม.ร.ว. คึกฤทธิ์ ปราโมช จึงเห็นความจำเป็นที่ไทยจะต้องหันไปเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อให้ไทยจะสามารถดำเนินนโยบายต่างประเทศที่เป็นกลางได้ผลสำเร็จ ประกอบกับสภาพภายในประเทศของไทย มีการเรียกร้องของกลุ่มผลประโยชน์ พรรคการเมืองและมติมหาชนทุกด้าน ทั้งในหมู่นักหนังสือพิมพ์ นักการเมือง นักวิชาการ นักธุรกิจ นิสิตนักศึกษาและประชาชนทำให้ไม่เป็นที่อุปสรรคที่รัฐบาลจะดำเนินนโยบายดังกล่าว นอกจากนั้น ยังเป็นประโยชน์ต่อไทยในทางเศรษฐกิจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ไทยสามารถซื้อน้ำมันที่กำลังขาดแคลนจากสาธารณรัฐประชาชนจีนในราคามิตรภาพได้เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งทำให้ไทยมีตลาดการค้าใหม่ที่สามารถซื้อสินค้าที่มีราคาถูกกว่าที่ต้องซื้อผ่านประเทศที่สาม และสามารถใช้เป็นเครื่องมือต่อรองการขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นได้อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น ฝ่ายสาธารณรัฐประชาชนจีนยังรับรอง จะไม่ขายสินค้าที่กระทบกระเทือนต่ออุตสาหกรรมภายในของไทยด้วย โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของหลักเสมอภาคและมีได้ห้ามไทยที่จะค้าขายกับจีนได้วันแต่อย่างใด

ดังนั้น หลังจากม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ได้รับความไว้วางใจจากรัฐสภาให้จัดตั้งรัฐบาลก็ได้เสนอนโยบายต่างประเทศใหม่ต่อรัฐสภา ที่จะสถาปนาความสัมพันธ์เป็นปกติกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน เพื่อให้เกิดดุลภาพในความสัมพันธ์กับประเทศอภิมหาอำนาจ และก่อนที่ไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชนจีน ก็ได้มีการติดต่อกันระหว่างประเทศทั้งสองอีกหลายครั้ง เพื่อเป็นการปูทางไปสู่ความสัมพันธ์ขั้นปกติต่อกันเช่นการติดต่อกันทางกีฬา ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านการยุติธรรม และที่สำคัญคือการเดินทางไปสาธารณรัฐประชาชนจีนของคณะผู้แทนราษฎรไทยสังกัดพรรคประชาธิปัตย์ในวันที่ 24 พฤษภาคมพ.ศ. 2518 (ค.ศ. 1975) โดยมีนายพิชัย รัตตกุลเป็นหัวหน้าคณะ และคณะรัฐสภาไทยโดยมีนายประสิทธิ์ กาญจนวัฒน์ ประธานรัฐสภาและหัวหน้าพรรคสังคมนิยมเป็นหัวหน้าคณะได้พาสมาชิกรัฐสภาไทยเดินทางไปสาธารณรัฐประชาชนจีนเมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2518 (ค.ศ.1975) ²²

ในที่สุด ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับสาธารณรัฐประชาชนจีนอย่างเป็นทางการก็บรรลุผลเมื่อม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช เดินทางไปสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับสาธารณรัฐประชาชน

²² กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ. “เรื่อง ฯพณฯ หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช นายกรัฐมนตรีเดินทางไปเยือนสาธารณรัฐประชาชนจีนเพื่อฟื้นฟูสัมพันธภาพทางการทูต” สรุปข่าวหน้าสนใจ. กรุงเทพมหานคร:กระทรวงการต่างประเทศ, 2518. หน้า 15

จีน เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ. 2518(ค.ศ.1975) อันเป็นการยุติความเป็นปฏิปักษ์ต่อกันอย่างเป็นทางการ ซึ่งดำเนินมาตลอดระยะเวลาประมาณ 25 ปี

3.2.2 สภาพการศึกษาโดยทั่วไปของประเทศไทยตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ถึงพ.ศ. 2518

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว(พ.ศ.2411-2453หรือค.ศ.1868-1910) มีการแก้ไขปรับปรุงกิจการภายในประเทศอย่างเร่งด่วน เพื่อให้ประเทศไทยเจริญรุ่งเรืองตามแบบอย่างประเทศตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการศึกษาซึ่งได้มีการปรับปรุงกิจการการศึกษาให้เป็นระบบ เริ่มมีการจัดการศึกษาที่เป็นแบบแผน (formal education) และขยายการศึกษาให้ประชาชนมีโอกาสได้เรียนอย่างทั่วถึง คือมีการจัดระบบโรงเรียน มีสถานที่เล่าเรียนซึ่งจัดไว้โดยเฉพาะ มีการเรียนการสอนตามเวลาที่กำหนด มีวิชาที่กำหนดให้สอน เช่น วิชาภาษาไทย วิชาเลข วิชาภาษาต่างประเทศและวิชาอื่น ๆ ที่ไม่เคยสอนมาก่อน

โรงเรียนที่เกิดขึ้นในสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมี 3 ประเภทได้แก่

1 โรงเรียนในพระบรมราชวัง ซึ่งมีโรงเรียนสอนภาษาไทยในพระบรมราชวัง(พ.ศ.2414 หรือค.ศ.1872)ที่เป็นโรงเรียนแห่งแรกของไทยเพื่อมุ่งฝึกคนเข้ารับราชการ โรงเรียนสอนภาษาอังกฤษในพระบรมราชวัง (พ.ศ.2415 หรือค.ศ.1872) ซึ่งเปิดการสอน 5 ปีก็ต้องเลิกเพราะครูกลับยุโรป โรงเรียนภาษาอังกฤษ(พ.ศ.2422 หรือค.ศ.1889) โรงเรียนนายทหารมหาดเล็ก(พ.ศ. 2425 หรือค.ศ.1892) ความมุ่งหมายในการตั้งโรงเรียนดังกล่าวนี้ก็เพื่อฝึกคนรับราชการและเตรียมบุคคลเพื่อไปศึกษาต่อต่างประเทศ ซึ่งโรงเรียนหลวงเหล่านี้นับเป็นโรงเรียนหลวงสำหรับบุตรหลานเจ้านายและข้าราชการ

2 โรงเรียนหลวงสำหรับราษฎร เมื่อมีการจัดตั้งโรงเรียนสำหรับเจ้านายและข้าราชการแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ให้การศึกษาแพร่หลายออกไปเพื่อเป็นประโยชน์แก่ราษฎร จึงโปรดเกล้าฯให้ตั้งโรงเรียนหลวงสำหรับราษฎรเพิ่มขึ้น โดยตั้งโรงเรียนตามวัดหลายแห่ง แห่งแรกคือโรงเรียนวัดมเหยงคณ์พาราม เมื่อพ.ศ. 2427 (ค.ศ.1889) จากนั้นจึงขยายไปยังพระอารามหลวงอื่นๆ ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค

3 โรงเรียนราษฎร์หรือโรงเรียนเชลยศักดิ์ หลังจากมีการจัดตั้งโรงเรียนหลวงแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงสนับสนุนและส่งเสริมให้เอกชนคนไทยตลอดจนคณะสอนศาสนาคริสต์จัดตั้งโรงเรียนขึ้น เป็นการร่วมมือระหว่างรัฐและเอกชนในการที่จะจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนให้แพร่หลายและกว้างขวางขึ้นได้ ดังนั้นจึงให้มีการจัดการศึกษาฝ่ายโรงเรียนราษฎร์หรือเรียกว่า โรงเรียนเชลยศักดิ์ และหากเปิดสอนภาษาไทยโบราณ ภาษาบาลี ภาษารามัญ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาแขกด้วย ก็เรียกว่าโรงเรียนวิเศษเชลยศักดิ์

ในขณะเดียวกัน ในราชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ยังมีการจัดชั้นเรียน และหลักสูตรการศึกษา และมีการเปลี่ยนครูผู้สอนจากพระในระบบการศึกษาโบราณเป็นฆราวาส โดยมีการจัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อพ.ศ.2435(ค.ศ.1889) อยู่ในสังกัดกรมศึกษาธิการ นอกจากนี้แล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดเกล้าฯให้พระยาศรีสุนทรโวหาร ซึ่งขณะนั้นเป็นหลวงสารประเสริฐเรียบเรียงหนังสือชุด “แบบเรียนหลวง” ขึ้นเป็นตำราเรียนที่ใช้ในระบบโรงเรียนอย่างเป็นทางการเป็นแบบแผนชุดแรก

ต่อมา ในสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้จัดการศึกษาจากสมัยเดิมและมีการเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงบางอย่างเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองในสมัยนั้น ในสมัยนี้ รัฐบาลพยายามส่งเสริมให้ราษฎรมีความรู้ประกอบอาชีพอื่นๆ นอกจากเข้ารับราชการอย่างเดียว และมีนโยบายการจัดการศึกษาเบื้องต้นภาคบังคับแก่ราษฎร และนโยบายการจัดการศึกษาขั้นสูง รูปแบบการศึกษาแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ สามัญศึกษา ซึ่งเป็นความรู้สามัญที่ทุกคนควรรู้ เช่น วิชาหนังสือ เลข จรรยาและวิสามันศึกษา ซึ่งเป็นความรู้พิเศษที่ผู้เลือกเรียนเฉพาะสิ่งเฉพาะอย่าง เช่น วิชาแพทย์ วิชาช่าง โดยจัดระดับการศึกษาออกเป็น 3 ระดับคือ ประถมศึกษามัธยมศึกษาและอุดมศึกษา

ในพ.ศ. 2456(ค.ศ.1918) ได้เกิดรูปโครงการศึกษาพ.ศ. 2456 โดยมีนโยบายจัดการศึกษาภาคบังคับที่ราษฎรทุกคนต้องเรียนในชั้นประถมศึกษาอย่างน้อย 5 ปี คือเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 ในวิชาสามัญศึกษาและเรียนต่อในชั้นประถมปีที่ 4-5 ในวิชาวิสามันศึกษา(วิชาชีพ) แล้วต่อมาก็มีประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ.2464 เพื่อเป็นการขยายการศึกษาให้แพร่หลายทั่วทั้งประเทศไทยอย่างจริงจัง สาระสำคัญคือบังคับให้เด็กทุกคนที่อายุตั้งแต่ 7 ปีบริบูรณ์เรียนหนังสืออยู่ในโรงเรียนจนอายุ 14 ปีบริบูรณ์ โดยไม่เสียค่าเล่าเรียน อายุอาจจะเขยิบเป็น 8 ปีหรือ 9 ปีหรือไม่เกิน 10 ปีได้ ถ้ามีความจำเป็นเฉพาะท้องถิ่น เช่นครูไม่พอ ทางไปโรงเรียนกันดาร เป็นต้นเวลาเรียนของเด็กในปีหนึ่งต้องไม่น้อยกว่า 320 เวลาหรือ 800 ชั่วโมง การเรียนอยู่ในโรงเรียนนั้นไม่กำหนดว่าจะต้องเป็นโรงเรียนของรัฐบาล หรือโรงเรียนประชาบาล หรือ โรงเรียนราษฎร ในขณะเดียวกัน ปีพ.ศ. 2459(ค.ศ.1169) มีการดำเนินการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก โดยจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นแห่งแรกในประเทศไทย คือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีพ.ศ. 2475 (ค.ศ.1932) ประเทศไทยได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบอบประชาธิปไตยอันส่งผลกระทบต่อด้านการเมือง การบริหารเศรษฐกิจ สังคมและทางการศึกษาของชาติ โดยเฉพาะในด้านการศึกษา คณะราษฎรผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองกำหนดให้หลักการศึกษาเป็นหลักหนึ่งในหลัก 6 ประการ ที่จะบริหารกิจการบ้านเมือง

โดยกำหนดไว้ว่า “จะต้องให้การศึกษาอย่างเต็มที่แก่ราษฎร”²³ รัฐบาลมีการประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติพ.ศ.2475 เพื่อประโยชน์ในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย และมีเจตนาที่จะพัฒนาการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้น

แนวนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาในช่วงระหว่างพ.ศ.2475-2485 (ค.ศ.1932-1942) เป็นการขยายการศึกษาระดับประถมศึกษาออกไปให้มากยิ่งขึ้น และให้ความสำคัญมากกว่าระดับอื่น ส่วนในระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษาและอุดมศึกษานั้น เป็นการขยายด้านปริมาณและปรับปรุงคุณภาพ ช่วงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2485-พ.ศ.2488 หรือค.ศ.1942-1945) เนื่องจากประเทศไทยอยู่ในภาวะสงคราม นโยบายการบริหารราชการแผ่นดินจึงเน้นในด้านทหารและการป้องกันประเทศ นโยบายทางด้านศึกษาจึงไม่ค่อยชัดเจน เมื่อสิ้นสุดสงครามในปีพ.ศ. 2488 (ค.ศ.1945) รัฐบาลได้ปรับปรุงและพัฒนาการศึกษาของชาติให้เจริญก้าวหน้าในทุกด้านและทุกระดับ รัฐบาลมีการส่งเสริมการศึกษาในทางปริมาณและคุณภาพ มีการวางรากฐานเพื่อให้ประชาชนมีพื้นฐานความรู้สูงขึ้น และมีความสามารถที่จะประกอบอาชีพได้ดี โดยที่รัฐบาลได้มีการประกาศใช้แผนการศึกษาชาติพ.ศ. 2479 แผนการศึกษาชาติพ.ศ. 2494 และแผนการศึกษาชาติพ.ศ. 2509

การที่รัฐบาลไทยเริ่มมีการจัดการศึกษาเป็นแบบแผน ส่งผลกระทบต่อการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทย ด้วยที่รัฐบาลไทยเริ่มมีการออกนโยบายต่างๆ เพื่อควบคุมโรงเรียนราษฎร์ในทุกรูปแบบ ซึ่งก็รวมโรงเรียนสอนภาษาจีนด้วย แต่รัฐบาลไทยยังไม่มีภารกิจชัดเจนต่อการเรียนการสอนภาษาจีนในช่วงนี้

3.2.3 สภาพการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงพ.ศ. 2518

สภาพการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยในช่วงเวลานี้สามารถแบ่งออกเป็น 2 ระยะเวลา ดังนี้

3.2.3.1 พัฒนาการการศึกษาภาษาจีนในไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงพ.ศ.2475

หลังจากที่มีการปรับปรุงระบบการศึกษาในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยได้มีการขยายตัวมากขึ้น พร้อมกับระบบการศึกษาที่ประเทศจีนก็มีการเปลี่ยนแปลงเป็นแบบสมัยใหม่ ซึ่งมีการจัดตั้งโรงเรียนเป็นสถานที่สอน ดังนั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดสำหรับการศึกษาภาษาจีนในไทยในช่วงนี้คือ มีการจัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้นมาเพื่อให้นักศึกษาบุตรหลานชาวจีน ซึ่งใช้ภาษาจีนในการเรียนการสอนทั้งหมด โดยได้รับการสนับสนุนจากสมาคมต่างๆ ของชาวจีน การศึกษาภาษาจีนของประเทศไทยในช่วงเวลานี้ส่วนใหญ่ยังดำเนินการเรียนการสอนในชุมชนชาวจีนด้วยกัน

²³ วิโรจน์ สารัตนะ 2536/2

ในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เหตุผลทางการเมืองภายในประเทศจีนและภัยธรรมชาติอย่างรุนแรงติดต่อกันหลายปีในภาคตะวันออกเฉียงใต้ของจีน พร้อมกับการพัฒนาประเทศของรัชกาลที่ 5 ของไทย ประเทศไทยมีความต้องการแรงงานมากขึ้น ชาวจีนอพยพเข้าประเทศไทยในอัตราสูงอย่างที่ไม่เคยปรากฏมาก่อน

ตารางที่ 3. 1 ปริมาณชาวจีนทั้งหมดที่อพยพมาและอพยพออกไปจากประเทศไทย²⁴

ปี(พ.ศ.)	ผู้อพยพมา(พันคน)	ผู้เดินทางกลับไป(พันคน)
2461(1/4 ปี)	9.8	9.8
2461/62	67.9	37.0
2462/63	63.7	43.4
2463/64	70.4	36.5
2464/65	76.5	46.9
2465/66	95.4	65.2
2466/67	115.0	66.4
2467/68	92.7	66.1
2468/69	95.5	60.6
2469/70	106.4	73.7
2470/71	154.6	76.9
2471/72	101.1	72.8
2472/73	134.1	68.2
2473/74	86.4	62.4
2474(3/4ปี)	56.1	42.4
รวม	1,327.6	827.9

²⁴ G.William Skinner เรื่องเดียวกัน หน้า 177 อ้างตามสถิติของกองตรวจคนเข้าเมืองและกรมศุลกากรในกรุงเทพฯ และจากหนังสือ China Trade Returns 1918-1929, Chinese Customs Decennial Reports 1912-1921, 1922-1931, Report on China Trade 1930-1948, Thai Customs Statements 1917/18-1946, Thailand Statistical Year Books 1924/25-1953

ตารางที่ 3.1 เป็นการรวบรวมสถิติการอพยพของคนจีนเข้าและออกจากประเทศไทย โดยแหล่งต่างๆ ที่ไม่เกี่ยวข้อง 3 แห่ง คือ กรมศุลกากรไทย กองตรวจคนเข้าเมืองไทยและกรมศุลกากรจีน แสดงว่าช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (พ.ศ.2461-2474 หรือค.ศ.1918- 1931) ชาวจีนอพยพเข้าประเทศไทยมีจำนวนสูงคือเฉลี่ยปีละเกือบ 95,000 คน และจำนวนคนที่เดินทางออกไปมีจำนวนต่ำ มีชาวจีนที่เกิดในประเทศจีนอพยพเข้ากินจำนวนผู้ที่อพยพออกอยู่ประมาณ 5 แสนคนในช่วงเวลา 14 ปี

คนจีนได้เข้ามาเป็นแรงงานที่มีประสิทธิภาพ และมีราคาจ้างถูกในการผลิตสินค้าสำคัญในขณะนั้น เช่น น้ำตาล ดิบบุก ครบทุกขั้นตอน นับตั้งแต่คนปลูกอ้อย คนงานในโรงงานน้ำตาล คนงานในเหมืองแร่ ตลอดจนเป็นเจ้าของธุรกิจขนส่งและประกอบการค้าภายในประเทศ รัฐบาลไทยได้รับผลประโยชน์จากคนจีนเป็นอันมาก เช่นการเก็บภาษีอากรบางประเภท อย่างอากรฝิ่น อากรบ่อนเบี้ย อากรภาษีการค้าระหว่างประเทศ รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายสนับสนุนการอพยพเข้ามาของแรงงานจีน ดังนั้น ในช่วงเวลานี้ อัตราการอพยพเข้าสู่ไทยของชาวจีนเพิ่มจำนวนมากขึ้นจนปรากฏว่าในช่วงปลายรัชกาลที่ 5 มีคนจีนในไทยอยู่ทุกภูมิภาค ซึ่งมีร้อยละ 22.5 ของคนจีนทั้งหมดในไทยอยู่ที่กรุงเทพฯ คือประมาณ 1 ใน 4 ของประชากรทั้งหมดอยู่ในกรุงเทพฯ

ชาวจีนในไทยสามารถจำแนกตามกลุ่มภาษาหลัก 5 กลุ่มหลักคือ

- แต้จิ๋ว มีจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 56 ของประชากรจีนในไทย
- แคะ มีร้อยละ16 ของประชากรจีนในไทย
- ไหหลำ มีร้อยละ12 ของประชากรจีนในไทย
- กวางตุ้ง มีร้อยละ7 ของประชากรจีนในไทย
- ฮกเกี้ยน มีร้อยละ7 ของประชากรจีนในไทย

นอกจากนั้นเป็นจีนกลุ่มภาษาอื่น ๆ อีกประมาณร้อยละ 2 ของประชากรจีนในไทย

ชาวจีนอพยพเข้ามายังไทยส่วนใหญ่เป็นคนจน เคยเป็นเกษตรกรหรือชาวนาในเมืองจีน และมายังไทยก็จะทำงานเป็นผู้ขายแรงงานมาก่อน โดยส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในโรงสีข้าว การก่อสร้าง ขนส่ง ทำเหมืองแร่ เพื่อหวังทำมาหากินเก็บเงินทองส่งกลับให้ครอบครัวตนในประเทศจีนและต่างหวังได้เดินทางกลับมาตุภูมิในวันข้างหน้า พวกเขาจึงพยายามสร้างฐานะทางเศรษฐกิจให้ดีขึ้นและชาวจีนเหล่านี้ก็ประสบความสำเร็จในวงการเศรษฐกิจ ความต้องการคนจีนที่มีการศึกษาสูงขึ้นเกิดขึ้นที่แรก เนื่องจากวงการธุรกิจได้เพิ่มขนาดและความซับซ้อนยิ่งขึ้น ประโยชน์ของการทำบัญชีและเก็บเอกสารที่ได้ผลตามต้องการในบริษัทการค้าขนาดใหญ่ การนำเอาการธนาคารดำเนินกิจการ และการให้ความไว้วางใจเพิ่มขึ้นในการที่ต้องติดต่อกับบริษัทของคนจีนในสิงคโปร์

และฮ่องกงมากขึ้นและอื่น ๆ จึงดึงดูดชุมชนที่หันเหไปทางการค้ามากกว่าการศึกษาแบบดั้งเดิม การศึกษาแบบใหม่ของคนจีนจึงนำมาใช้ได้สำหรับคนจีนในประเทศไทย

ขณะเดียวกัน ช่วงปลายรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว กระแสต่อต้านและโค่นราชวงศ์ชิงในจีนรุนแรงยิ่งขึ้น โดยเฉพาะหลังจากญี่ปุ่นสามารถชนะรัสเซียในสงครามระหว่างปีพ.ศ.2447-2448 (ค.ศ.1904-1905) อุดมการณ์ของฝ่ายปฏิวัติภายใต้การนำของดร.ซุนยัตเซ็น (Sun Yat-Sen, ค.ศ.1866-1925) ซึ่งมุ่งโค่นล้มราชวงศ์ชิงและสร้างสรรค์จีนด้วยลัทธิไตรราษฎร์ (The Three People's Principles) มีการเผยแพร่ลัทธิชาตินิยมในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลในภูมิภาคต่างๆ ทั่วโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่ชาวจีนโพ้นทะเลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อแสวงหาการสนับสนุนในหมู่ชาวจีน โดยที่ไทยได้มีการจัดตั้งสมาคมจหัวจิ้นที่กรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2450 (ค.ศ.1907) ดำเนินการเรียไ้เงินจากชาวจีนในไทยเพื่อส่งไปช่วยงานปฏิวัติในจีน

ในวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2451(ค.ศ.1908) ดร.ซุนยัตเซ็น บิดาแห่งประชาธิปไตยจีนพร้อมด้วยสมัครพรรคพวกในคณะปฏิวัติได้เดินทางเข้ามายังประเทศไทย และก่อตั้งสมาคมลงเหมิงห้วย(Tung Meng Hui) และจัดตั้งโรงเรียนฮั่วเอียะ(โรงเรียนเพื่อประโยชน์ของชาวจีน) ตั้งอยู่ที่ตรอกกัปตันบุช ถนนเจริญกรุง พระนคร เพื่อให้การศึกษาลูกหลานชาวจีนและเผยแพร่อุดมการณ์ทางการเมือง โดยที่การสนับสนุนของโรงเรียน สมาคมลงเหมิงห้วยนำแบบอย่างทุกประการจากประเทศจีนมาใช้ และได้จัดส่งคณะครูมาจากเมืองจีน 3 คน เป็นชาวเสฉวน 1 คน กวางตุ้ง 1 คน และไหหลำ 1 คน²⁵ โรงเรียนฮั่วเอียะดำเนินการอยู่ได้ไม่นานก็ต้องเลิกกิจการเพราะครูผู้สอนและสมาคมตั้ง เม่งหวย ให้ความสนใจงานปฏิวัติตามอุดมการณ์ของซุนยัตเซ็นมาก ไม่มีเวลาสำหรับการจัดการศึกษา เมื่อการปฏิวัติในประเทศจีนสำเร็จลง ครูทั้งสามคนที่มาจากเมืองจีนก็เดินทางกลับประเทศจีนและได้รับตำแหน่งหน้าที่ราชการในเมืองจีน โรงเรียนฮั่วเอียะต้องหยุดดำเนินการในที่สุด²⁶

การจัดตั้งของโรงเรียนฮั่วเอียะมีส่วนสำคัญในการกระตุ้นให้ชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยเริ่มต้นตัวในการจัดตั้งโรงเรียนขึ้น โดยมีบรรดาสมาคมภาษาพูดต่างๆ ได้แก่สมาคมแต้จิ๋วฮกเกี้ยน กวางตุ้ง และไหหลำได้ร่วมมือจัดตั้งโรงเรียนจีนชื่อ “โรงเรียนชินหมิน” (โรงเรียนของชาวจีนยุคใหม่) แต่เนื่องจากโรงเรียนชินหมินดำเนินการโดยชาวจีนแต้จิ๋ว ครูและนักเรียนส่วนใหญ่ใช้ภาษาจีนแต้จิ๋ว จึงไม่สามารถสนองความต้องการของชาวจีนกลุ่มอื่นๆ ด้วยเหตุนี้แต่ละกลุ่มภาษาจึงแยกตัวออกไปตั้งโรงเรียนจีนเพื่อสอนภาษาถิ่นของตนเองตามลำดับได้แก่²⁷

²⁵ ณรงค์ พ่วงพิศ เรื่องเดียวกัน หน้า 33

²⁶ ณรงค์ พ่วงพิศ เรื่องเดียวกัน หน้า 35

²⁷ G.William Skinner เรื่องเดียวกัน หน้า 171

พ.ศ. 2456 (ค.ศ.1913) สมาคมจีนและจัดตั้งโรงเรียนจีนเตอะ

พ.ศ. 2457 (ค.ศ.1914) สมาคมกวางตุ้งจัดตั้งโรงเรียนเม่งคัก

พ.ศ. 2458 (ค.ศ.1915) สมาคมจีนฮกเกี้ยนจัดตั้งโรงเรียนปวยย่วน

พ.ศ. 2464 (ค.ศ.1921) สมาคมจีนไหหลำจัดตั้งโรงเรียนยกหมิน

นอกจากนี้ยังปรากฏว่า ชาวจีนทั่วไปที่อยู่ห่างไกลไม่สามารถรับบริการด้านการศึกษาของสมาคมชุมชนเหล่านี้ได้ก็จัดตั้งโรงเรียนจีนในนามเอกชนขึ้นเป็นจำนวนมาก ในปีพ.ศ.2463(ค.ศ. 1903) มีโรงเรียนจีนที่เกิดขึ้นในประเทศไทยทั้งหมดประมาณ 30 โรงเรียน ซึ่งรวมทั้งโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยสมาคมและโรงเรียนที่จัดตั้งขึ้นโดยเอกชน

โรงเรียนสอนภาษาจีนที่จัดตั้งขึ้นในสมัยนี้เปิดสอนเพียงระดับชั้นประถมศึกษา ได้รับเงินอุดหนุนการเรียนการสอนมาจากสมาคมชาวจีน พ่อค้าจีนและการออกเรียไ้ไปตามห้างร้านของชาวจีน โรงเรียนเหล่านี้ต่างดำเนินกิจการการเรียนการสอนแบบเดียวกับโรงเรียนในประเทศจีนโดยมีการสอนด้วยภาษาจีนทั้งหมดและนำตำราเรียนจากประเทศจีนมาใช้ วิชาที่เปิดสอนมีวิชาภาษาจีน เลข ประวัติศาสตร์จีนที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณี

สำหรับการศึกษาภาษาจีนในภาคเหนือ นั้น ในช่วงเวลานี้ ยังมีชาวจีนอพยพเข้ามาในภาคเหนืออย่างต่อเนื่อง นอกจากเดินทางเข้ามาจากทางเหนือโดยทางบกและเดินทางเข้ามาจากทางใต้โดยทางน้ำคือแม่น้ำปิง วัง ยมและน่านแล้ว ยังมีชาวจีนเดินทางมาจากทางใต้โดยทางรถไฟและถนน เมื่อมีการสร้างถนนเชื่อมเมืองต่างๆ ตั้งแต่พ.ศ. 2459 (ค.ศ.1916) และทางรถไฟสายเหนือขึ้นมาผ่านอุตรดิตถ์ เด่นชัย ลำปางถึงเชียงใหม่ ในปีพ.ศ. 2464 (ค.ศ.1921) พ่อค้าจีนซึ่งขึ้นมาประกอบกิจการค้าขายตลอดเส้นทางรถไฟ เช่นนครสวรรค์ พิษณุโลก เด่นชัย อุตรดิตถ์ ได้ทยอยเข้ามาประกอบกิจการค้าในภาคเหนือจำนวนมากขึ้น คนจีนแต่้จิวและจีนแคะได้หลั่งไหลเข้าไปอยู่ในเขตภาคเหนือตามหลังการก่อสร้างทางรถไฟและถนน ชาวจีนแต่้จิวเป็นจีนกลุ่มใหญ่ที่สุดประมาณร้อยละ 60 ของชาวจีนในภาคเหนือ

การศึกษาภาษาจีนในระบบโรงเรียนในเมืองเชียงใหม่เริ่มขึ้นเมื่อประมาณ พ.ศ. 2444 (ค.ศ. 1901) เมื่อนายเตียง แซ่แต้พ่อค้าจีนแต่้จิวจากกรุงเทพเดินทางมาถึงเชียงใหม่ พบว่าเชียงใหม่มีชาวจีนจำนวนมาก แต่ยังไม่มืโรงเรียนจีนจึงได้ปรึกษากับพ่อค้าจีนในเชียงใหม่ เช่น หลวงอนุสารสุนทร(สุนธี แซ่ถั่ว) กรมการพิเศษเมืองเชียงใหม่ นายเอี้ยวหก แซ่เอง นายอู๋ แซ่เหลี่ยวเป็นต้นทุกคนต่างเห็นชอบด้วย นายเตียง แซ่แต้จึงเริ่มต้นด้วยการบริจาคที่ดินแปลงหนึ่งที่ถนนเจริญราษฎร์ใกล้วัดเกตเพื่อใช้เป็นที่ตั้งโรงเรียนจีนแห่งแรกในเชียงใหม่ พร้อมทั้งชื่อว่าโรงเรียนตัวเอง(แปลว่าศูนย์กลางของผู้มีความสามารถ) มีครูใหญ่ชื่อครูบุญนาค ฉิมพลี ต่อมาสถานที่

ดังกล่าวคับแคบนายเป๊ะปอ พ่อค้าจีนจึงบริจาคที่ดินบนถนนช้างคลาน ให้เป็นที่ตั้งโรงเรียนตัวเองใหม่ ใน ขณะเดียวกัน บรรดาพ่อค้าจีนใหญ่ล่ำที่ร่วมกันจัดตั้งโรงเรียนจีนฮั่วเคี้ยว(แปลว่า จีนโพ้นทะเล) ที่ถนนลอยเคราะห์ ซึ่งมีนายตันง่วนซุนเป็นประธานกรรมการบริหารคนแรก

3.2.3.2 การกำหนดนโยบายการเรียนการสอนภาษาจีนของรัฐบาลไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 5 ถึงพ.ศ. 2475

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยปัจจัยทางการเมืองกล่าวคือ สภาวะการณ์ของประเทศไทยซึ่งอยู่ในกระแสการล่าอาณานิคมของประเทศมหาอำนาจทางตะวันตก เป็นผลทำให้รัฐบาลไทยต้องเร่งพัฒนาตนเองเพื่อรักษาความเป็นเอกราช ประเทศไทยได้ตระหนักถึงประโยชน์ของการรู้ภาษาต่างประเทศ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะนำไปสู่การพัฒนาประเทศได้ รัฐบาลไทยจึงมีนโยบายสนับสนุนให้ราษฎรเล่าเรียนวิชาทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ อนุญาตให้สอนภาษาต่างประเทศในโรงเรียนราษฎร์ซึ่งเรียกว่าโรงเรียนวิเศษเขตยศศักดิ์ ทั้งนี้ให้กระทรวงพระธรรมการเป็นผู้อนุญาตและตรวจตราดูแล การควบคุมนั้น ทางราชการจะให้โรงเรียนเหล่านี้มาขอจดทะเบียนเพื่อรับเงินอุดหนุน ซึ่งการมาขอจดทะเบียนนี้มิได้เป็นการบังคับโรงเรียนใดที่มาขอจดทะเบียนก็ได้รับเงินอุดหนุนและอยู่ในการควบคุมของกรมศึกษาธิการการ ซึ่งพิจารณาอนุญาตให้การอุดหนุนตามลักษณะการดำเนินงานของโรงเรียนและจำนวนนักเรียนปรากฏว่ามีโรงเรียนมาขอจดทะเบียนต่อทางราชการทั้งประเทศเพียง 24 โรงเรียนเท่านั้น แสดงว่าการควบคุมของทางราชการเป็นไปในลักษณะที่ไม่รัดกุมเข้มงวด และลักษณะการควบคุมที่ขอให้โรงเรียนมาจดทะเบียนนี้ เป็นนโยบายเพื่อการส่งเสริมสนับสนุนกิจการโรงเรียนราษฎร์เท่านั้น มิได้มีนโยบายในการควบคุมด้านการบริหารงานและด้านวิชาการแต่อย่างใด

สำหรับโรงเรียนสอนภาษาจีนนั้น รัฐบาลไทยในสมัยรัชกาลที่ 5 เห็นว่าการสอนภาษาจีนจะเป็นประโยชน์ในด้านความสัมพันธ์อันดีระหว่างประเทศไทยกับประเทศจีน ซึ่งมีการติดต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ไม่มีข้อเสียหายอันใดที่จะอนุญาตให้มีการสอนภาษาจีน รัฐบาลไทยในขณะนั้นจึงไม่ได้ขัดขวางในการจัดการเรียนการสอนภาษาจีนแต่อย่างใด

แต่หลังจากสมัยรัชกาลที่ 6 กระแสชาตินิยมในประเทศไทยรุนแรงขึ้น ผู้นำรัฐมองชาวจีนด้วยสายตา “ความเป็นอื่น (Otherness)” ได้มีกระแสการต่อต้านคนจีนในไทยเกิดขึ้นโดยทั่วไป จนถึงตลอดสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกอบกับชาวจีนในไทย มีการสนับสนุนการปฏิวัติทางการเมืองในประเทศจีน รัฐบาลไทยเห็นว่าการศึกษาภาษาจีนไม่ได้จัดขึ้นเป็นประโยชน์ในด้านการศึกษาเท่านั้น สถานที่สอนภาษาจีนหรือโรงเรียนจีนยังถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองด้วย ดังที่ได้กล่าวในเอกสารประกอบการประชุมคณะรัฐมนตรีเรื่องกำหนดนโยบายการเรียนการสอนภาษาต่างประเทศและโรงเรียนสอนภาษาจีน เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของกอง

โรงเรียนนโยบายพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ลักษณะที่โรงเรียนจีนถูกใช้เพื่อประโยชน์ทางการเมืองนี้ ยังเป็นเรื่องที่มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงต่อรัฐบาลไทย โดยสรุปได้ดังนี้

1. การที่จะห้ามมิให้ตั้งโรงเรียนจีนนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควร เพราะจะทำให้นานาชาติตำหนิได้ เพราะเรื่องการศึกษานั้นทั่วโลกถือว่าเป็นสิ่งดีงาม และรัฐบาลอังกฤษยังยอมให้มีโรงเรียนจีนในสิงคโปร์และปีนังโดยไม่รังเกียจ

2. การห้ามมิให้ตั้งโรงเรียนจีนนั้น อาจจะทำให้ชาวจีนเกิดการไม่พอใจและอาจเกิดความไม่สงบเรียบร้อยขึ้นได้

3. จากเหตุผลของข้อ 1 และข้อ 2 ข้างต้น ทำให้ต้องยินยอมให้มีการจัดตั้งโรงเรียนจีนและวิธีการที่ดีควรจะให้รัฐบาลเข้ารับการอุปการะโรงเรียนจีน และเอาการอุปการะนี้เป็นเครื่องมือเข้าควบคุมโรงเรียนเหล่านั้นเสีย

ดังนั้น เมื่อรัฐบาลไทยต้องยินยอมให้จัดตั้งโรงเรียนจีนขึ้น สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพจึงได้ทรงวางหลักการหรือมาตรการสำหรับการควบคุมโรงเรียนจีนขึ้น โดยยึดแนวนโยบายใช้การอุปการะเป็นเครื่องมือในการควบคุมดังนี้

1. รับโรงเรียนจีนให้มาขอจดทะเบียนเหมือนกับโรงเรียนราษฎรอื่นๆ ที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นหรืออนุญาตให้ผู้อื่นตั้ง

2. การปกครองโรงเรียนจีนนั้น ได้พวกกรรมการโรงเรียนและพวกพ่อค้าชาวจีนออกเงินค่าใช้จ่ายให้โรงเรียน คณะกรรมการที่จัดขึ้นนี้ได้รับหน้าที่จัดการโรงเรียนและรับฐานะในการที่จะติดต่อกับรัฐบาล สำหรับครูบาอาจารย์ให้อยู่ในบังคับบัญชาของกรรมการนั้น

3. การที่โรงเรียนจีนมาจัดตั้งขึ้นในเมืองไทย จึงห้ามมิให้สอนหรือใช้หนังสือเรียนซึ่งจะทำความเสื่อมเสียแก่ประเทศไทย ข้อนี้แสดงให้เห็นว่านอกจากทางราชการให้มีกรรมการควบคุมกิจการโรงเรียนแล้ว ทางกรยังได้วางหลักการควบคุมวิธีการสอนการใช้ตำรา หนังสือเรียน โดยมีให้ทางโรงเรียนสอนหรือใช้ตำราเรียนที่เป็นภัยต่อชาติ คือมิให้นำลัทธิการเมืองเข้ามาสอนหรือสอนให้เด็กจีนเกลียดชังคนไทยหรือรัฐบาลไทย

4. การรับเด็กนักเรียนต้องรับทั้งเด็กลูกหลานจีนและเด็กไทยเข้าเรียนเหมือนกัน และการสอนจะต้องสอนทั้งภาษาไทยและภาษาจีนแก่นักเรียนเหมือนกันหมดทั้งนักเรียนไทยและจีน

การวางแนวทางการควบคุมโรงเรียนที่กล่าวมาแล้วยังปรากฏหลักฐานว่า ได้มีการควบคุมในเรื่องชั่วโมงการสอนสำหรับภาษาจีนและภาษาไทยด้วย โดยกรรมการในสมัยนั้นได้กำหนดให้โรงเรียนแต่ละแห่งนั้นสอนภาษาจีนได้วันละ 1 ชั่วโมงและสอนภาษาไทยวันละ 4 ชั่วโมง

การวางมาตรการควบคุมโรงเรียนจีนและโรงเรียนที่เอกชนจัดตั้งขึ้นอย่างจริงจัง ได้เริ่มขึ้น

ในปี 2461 ในสมัยรัชกาลที่ 6 โดยการตราพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกขึ้น ซึ่งเป็นกฎหมายที่เริ่มต้นศักราชใหม่แห่งการควบคุมโรงเรียนราษฎร์ รวมทั้งโรงเรียนจีนอย่างจริงจังตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน ลักษณะของการควบคุมโรงเรียนจีนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกมีอยู่ดังต่อไปนี้

1. กำหนดให้โรงเรียนของเอกชนที่จัดตั้งอยู่แล้วหรือจะจัดตั้งใหม่ทั่วประเทศจะต้องมาจดทะเบียนและอยู่ในความควบคุมดูแลของกระทรวงศึกษาธิการ
2. โรงเรียนราษฎร์จะต้องจัดสอนนักเรียนให้อ่านเขียนและเข้าใจภาษาไทยได้
3. โรงเรียนราษฎร์จะต้องจัดให้นักเรียนได้ศึกษาหน้าที่พลเมืองดี ปลูกฝังความจงรักภักดีต่อประเทศชาติ และให้มีความรู้ในวิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์เป็นอย่างน้อย
4. ครูชาวต่างประเทศ ซึ่งหมายถึงครูชาวจีนหรือครูชาวตะวันตกของโรงเรียนคณะมิชชันนารี ต้องผ่านการสอนภาษาไทยใน 6 เดือน หรือ 1 ปี
5. การดำเนินการสอนของโรงเรียนจีนต้องสอนภาษาไทยอย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 ชั่วโมง (แสดงว่าในโรงเรียนจีนเวลาเรียนส่วนใหญ่เป็นวิชาที่สอนด้วยภาษาจีน)
6. หนังสือหรืออุปกรณ์การเรียน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมีอำนาจห้ามมิให้ใช้ หากพิจารณาเห็นว่าบกพร่องต่อศีลธรรมและขัดต่อความสงบเรียบร้อยของประชาชน

ภายหลังจากได้มีประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับแรกปีพ.ศ.2461 เพื่อควบคุมโรงเรียนราษฎร์ซึ่งรวมทั้งโรงเรียนจีนนั้น ปรากฏว่าโรงเรียนจีนเป็นจำนวนมากยังไม่ยอมปฏิบัติตามกฎหมาย มีการหลีกเลี่ยง เช่นมีโรงเรียนบางแห่งไม่ยอมจดทะเบียนขออนุญาตจัดตั้งให้ถูกต้อง ฯลฯ ต่อมาในปีพ.ศ. 2464(ค.ศ.1921) ทางกระทรวงศึกษาธิการได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก ซึ่งเป็นการช่วยส่งเสริมให้การควบคุมโรงเรียนจีนตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ 2461 มีความรัดกุมมากยิ่งขึ้น โดยโรงเรียนจีนที่ประสงค์จะจัดสอนชั้นประถมศึกษาและต้องการให้เด็กนักเรียนได้รับประกาศนียบัตรถูกต้องตามกฎหมายเพื่อศึกษาต่อในระดับสูงขึ้นแล้ว โรงเรียนเหล่านี้จะต้องขอจดทะเบียนต่อทางราชการและอยู่ภายใต้การควบคุมตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ปีพ.ศ. 2461

ในโครงการศึกษาพ.ศ. 2464(ค.ศ.1921) ให้เลือกภาษาจีนแทนภาษาฝรั่งเศสหรือภาษาเยอรมันได้ทั้งในมัธยมตอนกลางและตอนปลาย แต่เมื่อมีการแก้ไขหลักสูตรในปีพ.ศ.2471(ค.ศ. 1928)ได้ตัดภาษาจีนออกไปแต่ได้ระบุไว้ว่า จะเปิดหลักสูตรภาษาจีนให้มีฐานะเท่าเทียมกับภาษาต่างประเทศอื่นๆในภายหน้า แต่ก็ไม่ได้เปิดการสอนภาษาจีนเลย

ในขณะเดียวกัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยม

โรงเรียนจีนเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. 2470(ค.ศ.1927) โดยมีพระราชดำรัส²⁸

“ข้าพเจ้าขอขอบใจท่านทั้งหลายเป็นอย่างมาก ในการที่ได้จัดการรับรองข้าพเจ้าเป็นอย่างดี โดยมีไมตรีจิตอันแท้จริง การที่ข้าพเจ้าได้มาเยี่ยมโรงเรียนจีนต่างๆ ในคราวนี้ ก็เพื่อแสดงไมตรีจิตต์ของข้าพเจ้าต่อพวกจีนที่ได้มาอาศัยอยู่ในประเทศสยาม และเพื่อแสดงน้ำใจหวังดีต่อโรงเรียนของท่านทั้งปวง

การที่พวกพ่อค้าจีนได้คิดจัดตั้งโรงเรียนขึ้นนั้น ก็โดยเหตุที่ความประสงค์อยากจะให้บุตรหลานได้เล่าเรียนวิชาต่างๆ ในภาษาจีนอันเป็นภาษาของตน เพื่อจะได้เป็นการสะดวกสำหรับที่จะประกอบการอาชีพทำการค้าขายต่อไป และเพื่อประโยชน์อื่นๆ ด้วย นอกจากการสอนภาษาจีน ท่านยังได้จัดการสอนภาษาไทยเรื่องเกี่ยวกับเมืองไทยด้วย เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าโรงเรียนจีนนั้นมีประโยชน์มาก เพราะนอกจากที่จะให้วิชาแก่เด็กจีนให้สามารถทำมาหาเลี้ยงชีพให้สะดวกยิ่งขึ้น ยังจะทำให้เด็กจีนรู้จักเมืองไทยดีและเมื่ออ่านหนังสือไทยออกและเขียนได้ ย่อมจะทำให้ไทยและจีนสนิทสนมกลมเกลียวกันยิ่งขึ้นอีก

อันที่จริงแล้วไทยกับจีนนั้น ต้องนับว่าเป็นชาติที่เป็นพี่น้องกันโดยแท้ นอกจากนั้นเลือดไทยกับจีนได้ผสมกันเป็นอันหนึ่งอันเดียว จนต้องนับว่าแยกไม่ออก ข้าราชกรชั้นสูงๆ ที่เคยรับราชการหรือรับราชการอยู่ในเวลานี้ที่เป็นเชื้อจีนก็มีอยู่เป็นอันมาก พวกจีนที่ได้มามีเคหสถานตั้งครอบครัวอยู่ในเมืองไทยจนกลายเป็นไทยไปก็มีอยู่เป็นอันมาก แม้ตัวข้าพเจ้าเองก็มีเลือดจีนปนอยู่ด้วย โดยเหตุเหล่านี้ไทยและจีนจึงได้อยู่ด้วยกันได้อย่างสนิทสนมกลมเกลียวมาช้านาน ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์อะไรยิ่งไปกว่าที่จะขอให้ความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับจีนให้เป็นไปโดยสนิทสนมเหมือนอย่างที่แล้วมานี้ ให้คงอยู่เช่นนี้ตลอดไป ข้าพเจ้าหวังว่าท่านทั้งหลายคงมีความเห็นพ้องกับข้าพเจ้า และจะตั้งใจสั่งสอนบุตรหลานให้มีความรู้สึกเช่นนั้น ในโรงเรียนของท่าน ท่านย่อมตั้งสอนให้นักเรียนรักประเทศจีนอันเป็นบ้านเกิดเมืองมารดา ซ่อนี่ย่อมเป็นของธรรมดาและของควร แต่นอกจากที่จะสอนให้รักประเทศจีน ข้าพเจ้ายังหวังว่าท่านจะสอนให้รักเมืองไทยด้วย เพราะท่านทั้งหลายได้มาตั้งเคหสถานอาศัยอยู่ในประเทศสยาม ได้รับความคุ้มครองร่มเย็นเป็นอย่างดีจากรัฐบาลสยาม มีสิทธิทุกอย่างเหมือนคนไทย ได้รับความสุขสบายมั่งคั่งสมบูรณ์ในประเทศสยาม เพราะฉะนั้น ความมั่นคงของรัฐบาลสยามและประเทศสยามย่อมเป็นสิ่งที่ท่านพึงประสงค์ ถ้า

28 รวบรวมใจความพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในการเสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมโรงเรียนจีนเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ.๒๔๗๐ คำแปลเป็นภาษาจีนและภาษาอังกฤษ พิมพ์ในการปลงศพนายเชี้ยว ซองฮ้วน สิบญูเรื่อง ปีมะโรงพ.ศ. ๒๔๗๑. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนาคร, 2481.

รัฐบาลสยามหรือประเทศสยามต้องประสบภัยเป็นอันตรายไปอย่างใดก็ได้ ท่านทั้งหลายก็ต้องได้รับความทุกข์ด้วยเหมือนกับคนไทย เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าหวังว่าท่านคงจะเกลียดชังข้าศึกทั้งปวงของรัฐบาลสยาม จะเป็นข้าศึกภายนอกหรือภายในก็ดี ท่านคงมีน้ำใจช่วยปราบปรามกำจัดเสียให้หมดสิ้น ถ้าหากประเทศสยามจะต้องประสบภัยเมื่อใด ข้าพเจ้าหวังว่าคงจะได้รับความช่วยเหลือจากพวกจีนด้วย

ถ้าท่านพยายามอบรมเด็กจีนให้มีน้ำใจอย่างเช่นที่ว่ามานี้ ไทยและจีนก็จะอยู่ด้วยกันอย่างสนิทสนม ยังประโยชน์ให้เกิดแก่กันทั้ง ๒ ฝ่าย และจะนำความสุขมาสู่ทั้งไทยและจีน อันเป็นชาติพี่น้องกัน ให้มีน้ำใจมั่นคงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไปชั่วกัลปาวสาน”

สรุปได้ว่า ในช่วงเวลานี้ การศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยยังคงดำเนินการเรียนการสอนในชุมชนชาวจีนด้วยกัน รัฐบาลไทยเริ่มมีการควบคุมการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทย โดยกำหนดให้มาขอจดทะเบียนต่อทางราชการ วางหลักการควบคุมวิธีการสอน การใช้ตำราเรียน ต้องสอนทั้งภาษาจีนและภาษาไทย รัฐบาลได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ 2461 และพระราชบัญญัติประถมศึกษาเป็นครั้งแรก เพื่อการควบคุมโรงเรียนจีนและใช้เป็นเครื่องมือในการก่อให้เกิดการผสมกลมกลืนชาวจีนด้วย

3.2.3.3 สภาพการศึกษาภาษาจีนหลังพ.ศ.2475 ถึง 2518

สภาพการศึกษาภาษาจีนหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพ.ศ. 2475 (ค.ศ.1932) จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 2 นั้น ยังคงดำเนินการเรียนการสอนอยู่ในโรงเรียนจีนเช่นเดียวกับสมัยก่อน และได้มีการขยายตัวในระดับสูงขึ้น คือ โรงเรียนจีนมีการเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาและในระดับอาชีวศึกษา

โรงเรียนจีนในสมัยนี้มีการขยายตัวมากขึ้น โดยมีการเพิ่มขึ้นทั้งในด้านจำนวนและระดับการสอนที่สูงขึ้น กล่าวคือในด้านระดับการสอนที่สูงขึ้นนั้น เห็นได้จากการที่มีการเปิดสอนในชั้นมัธยมศึกษาขึ้นในหลายโรงเรียน เช่น โรงเรียนช่งซิด โรงเรียนยอกหมินของสมาคมไหหลำและโรงเรียนเหยืองของสมาคมแต้จิ๋ว เป็นต้น²⁹ นอกจากนี้ยังมีการเปิดชั้นเรียนในระดับอาชีวศึกษา ทั้งในโรงเรียนฝึกหัดครูและโรงเรียนพาณิชย์การ ในด้านจำนวนนั้น โรงเรียนในสมัยนี้ก็เพิ่มขึ้น ดังจะเห็นได้ในตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 จำนวนโรงเรียน ครูและนักเรียนของโรงเรียนจีนในประเทศไทย

²⁹ พิชัย รัตนพล เรื่องเดียวกัน หน้า 82

ปี (พ.ศ.)	โรงเรียน	ครู	นักเรียน
2477/78	193	291	4,742
2478/79	191	311	7,562
2479/50	224	482	9,124
2450/51	233	492	16,711

จากตารางที่ 2 เราจะเห็นได้ว่าถึงแม้ว่าหลังจากปีพ.ศ.2477 โรงเรียนจีนมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น แต่จากการศึกษาจำนวนโรงเรียนจีนพบว่าปีพ.ศ.2476/77 (ค.ศ.1933/34) มีโรงเรียนจีนอยู่ 271 โรงเรียนและนักเรียนกว่า 8,000 คน³⁰ จำนวนโรงเรียนจีนลดน้อยลงหลังจากปีพ.ศ.2476

การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาสู่ระบบประชาธิปไตยในปีพ.ศ.2475(ค.ศ.1932) ได้ส่งผลกระทบต่อการศึกษาของไทย คณะราษฎรผู้เปลี่ยนแปลงการปกครองต้องการให้ประชาชนชาวไทยจงรักภักดีต่อประเทศชาติ ลัทธิชาตินิยมในหมู่คนไทยได้รับการปลูกฝังอย่างจริงจัง เพื่อสร้างความเป็นปึกแผ่นในชาติ

รัฐบาลได้ใช้นโยบายเร่งรัด ให้ประชาชนชาวไทยได้อ่านออกและเขียนภาษาไทยได้เป็นจำนวนร้อยละ 50 ของประชากรทั้งประเทศภายใน 10 ปี เพื่อผลดีสำหรับการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น โรงเรียนในประเทศไทยทุกประเภทจะต้องเร่งรัดการสอนภาษาไทยกันอย่างจริงจัง เพื่อสนองนโยบายของรัฐบาล แต่โรงเรียนจีนกลับขยายการสอนภาษาจีนยิ่งกว่าภาษาไทย โรงเรียนจีนซึ่งมุ่งหมายที่จะรักษามรดกวัฒนธรรมนิยมจีน ภาษาจีนและชาตินิยมจีนเอาไว้เพื่อคนจีนในประเทศไทย จึงถูกเพ่งเล็งจากรัฐบาลในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของการทำให้คนในชาติแบ่งแยก³¹

รัฐบาลไทยได้เพิ่มมาตรการการควบคุมโรงเรียนจีนเพิ่มขึ้น ดังที่ได้กล่าวในเอกสารประกอบประชุมคณะรัฐมนตรีเรื่องการกำหนดนโยบายการสอนภาษาต่างประเทศและโรงเรียนสอนภาษาจีนเพื่อสอดคล้องกับสภาพปัจจุบันของกองโรงเรียนนโยบายพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ คือ

1. ในปี 2476 (ค.ศ.1933) ทางการได้ออกกฎจำกัดเวลาการสอนภาษาจีนได้ไม่เกินสัปดาห์ละ 6 ชั่วโมง ในจำนวนชั่วโมงสอนทั้งสิ้น 28 ชั่วโมงในหนึ่งสัปดาห์ และถือว่าการสอนภาษาจีนเป็นเพียงการสอนภาษาต่างประเทศวิชาหนึ่งเท่านั้น

2. การใช้หนังสือเรียน ห้ามนำหนังสือที่เกี่ยวกับชาตินิยมเรื่องการเมืองเข้ามาเผยแพร่หรือ

³⁰ G.William Skinner เรื่องเดียวกัน หน้า 234 อ้างใน “Thailand Statistical Year Book” 1933/34-1934/35 (เลขที่18)

³¹ Richard J.Coughlin. **Double Identity: The Chinese in Modern Thailand.** Hong Kong: Hong Kong University Press, 1960. หน้า 149

นำเข้ามาสอนเด็กนักเรียน ในปีพ.ศ. 2475(ค.ศ.1932) ทางราชการได้ประกาศรายชื่อหนังสือจีนที่ทางราชการห้ามทั้งสิ้น 50 เล่ม

ชาวจีนได้แสดงปฏิกริยาไม่พึงพอใจกับมาตรการใหม่นี้เป็นอย่างมาก โดยมีชุมชนชาวจีน 9 นายนำรายชื่อผู้ปกครองนักเรียนมากกว่า 600 คนและพวกรายชื่อห้างร้านชาวจีนอีกหลายร้อยราย ร่วมกับนำคำร้องอุทธรณ์ต่อทางราชการให้เพิ่มเวลาการสอนชั่วโมงภาษาจีนให้เพิ่มขึ้น แต่ทางการไม่ยอมผ่อนผัน ในระหว่างปีพ.ศ. 2476-2478(ค.ศ.1933-1935) มีโรงเรียนจีนที่ฝ่าฝิ่นระเบียบและถูกทางราชการสั่งปิดไปเป็นจำนวน 79 โรงเรียน

ต่อมาปีพ.ศ. 2479(ค.ศ.1936) ทางราชการได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับใหม่ขึ้น (พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ควบคุมโรงเรียนจีนในระยะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองจนถึงระบอบระบอบสงครามโลกครั้งที่2) โดยยกเลิกพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ฉบับเดิม (2461) พระราชบัญญัติฉบับใหม่มีสาระสำคัญดังนี้

1. ผู้จัดการและครูใหญ่ของโรงเรียนราษฎร์จะต้องจัดการสอนนักเรียนให้อ่าน เขียน เข้าใจภาษาไทยได้โดยคล่องแคล่วพอสมควร
2. ให้นักเรียนได้ศึกษาหน้าที่พลเมืองดี ปลูกฝังความจงรักภักดีต่อประเทศชาติและให้เด็กมีความรู้วิชาภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของชาติเป็นอย่างน้อย
3. การสอนต้องสอนเป็นภาษาไทย สำหรับวิชาใดที่โรงเรียนต้องสอนเป็นภาษาอื่นนั้น โรงเรียนใดจะสอนจะต้องขออนุญาตจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการก่อน

เมื่อชาวจีนถูกคุมเข้มงวดก็พยายามหลีกเลี่ยงกฎหมาย โดยตั้งโรงเรียนระดับมัธยมเพิ่มมากขึ้น เช่นการเปิดแผนกฝึกหัดครูที่โรงเรียนหงหววน การเคลื่อนไหวจัดตั้งวิทยาลัยพาณิชย์ชื่อหัวเฉียววิทยาลัยภายใต้การอุปถัมภ์ของสมาคมพาณิชย์จีน การตั้งแผนกมัธยมในโรงเรียนช่วงชีวิต โรงเรียนยอกหมิน โรงเรียนเหยอิง ตลอดจนเปิดแผนกมัธยมในโรงเรียนจีนที่เคยมีแต่แผนกประถมศึกษาในโรงเรียนจีนตามจังหวัดใหญ่ๆ แล้วในต้นปีพ.ศ.2479(ค.ศ.1936) กระทรวงศึกษาธิการได้ถอนใบอนุญาตการเทียบหลักสูตรประถมศึกษาในโรงเรียนจีนและให้โรงเรียนจีนสิ้นภาวะจากการเป็นโรงเรียนประถมศึกษาตามพระราชบัญญัติประถมศึกษา ตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2478(ค.ศ. 1935)³²

หลังจากประกาศใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ได้ 2 ปีก็เกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ขึ้น ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ.2482-2488 หรือค.ศ.1939-1945) ชาวจีนในประเทศไทยมีการสนับสนุนช่วยเหลือการต่อสู้การรุกรานของประเทศจีนจากญี่ปุ่น โดยได้มีการเรียกรายเงินของชาวจีนเพื่อส่งกลับไปประเทศจีน ไม่ซื้อสินค้าญี่ปุ่น และก่อตั้งสมาคมลับต่อต้านญี่ปุ่นขึ้นเป็น

³² ภูวดล ทรงประเสริฐ เรื่องเดียวกัน หน้า68-69

ต้น รัฐบาลไทยซึ่งเป็นพันธมิตรกับญี่ปุ่นดำเนินการเข้มงวดสำหรับโรงเรียนจีน ได้สั่งปิดโรงเรียนจีนด้วยเหตุผล

1. ให้ครูทำการสอนโดยไม่ได้รับอนุญาต
2. ใช้แบบเรียนที่ไม่ได้รับอนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ และทำการสอนไม่ตรงตามตารางสอนโดยมากสอนแต่ภาษาจีน
3. ช่วยเหลือปิดบังเด็กในเกณฑ์บังคับ ซึ่งอยู่ในเกณฑ์ที่ต้องเรียนชั้นประถมศึกษาโดยให้ลงเวลาเรียนในบัญชีเรียนชื่อว่ามีมาเรียน
4. มีการอบรมสั่งสอนเด็กจีนให้เกลียดชังคนไทยและประเทศไทย
5. ใช้สถานที่ของโรงเรียนเพื่อการอันมิชอบด้วยกฎหมาย
6. บางโรงเรียนมีห้องและประตูเข้าออกสลับซับซ้อนเป็นการยากที่เจ้าหน้าที่ตรวจตรา และโรงเรียนใช้ห้องที่ซ่อนเร้นแอบสอนวิชาที่ต้องห้าม เช่น สอนลัทธิการเมือง ชาตินิยมหรือเป็นที่หลบซ่อนของครูเถื่อนที่ไม่ได้มาขอจดทะเบียน
7. บางโรงเรียนที่สอนทั้งแผนกประถมศึกษา(รับเด็กในเกณฑ์ภาคบังคับได้) และแผนกจีน(รับเด็กในเกณฑ์ภาคบังคับไม่ได้) ทางโรงเรียนได้พยายามเลี้ยงเด็กในภาคบังคับไปเรียนแผนกจีน

รัฐบาลไทยได้ดำเนินการเข้มงวดกวาดล้างกับโรงเรียนจีนที่ฝ่าฝืนกฎหมาย โดยสั่งปิดโรงเรียน ผลปรากฏว่าในปีพ.ศ. 2481-2483 (ค.ศ.1938-1940) โรงเรียนจีนถูกสั่งปิดรวม 242 โรงเรียน เลิกล้มไปเอง 51 โรงเรียน ซึ่งขณะนั้นโรงเรียนจีนมีทั้งสิ้น 293 โรงเรียน จึงแสดงให้เห็นว่าระบายนั้นไม่มีโรงเรียนราษฎร์สอนภาษาจีนเหลืออยู่เลย โรงเรียนสอนภาษาจีนทั้งสองแห่งที่เชียงใหม่ต่างก็ถูกสั่งปิดในช่วงนี้

ต่อมา เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงในปีพ.ศ. 2488 (ค.ศ.1945) ประเทศจีนเกิดสงครามภายในระหว่างพรรคก๊กมินตั๋งกับพรรคคอมมิวนิสต์ ดังนั้นช่วงพ.ศ. 2488-2489 (ค.ศ.1945-1946) มีคนจีนอพยพเข้าประเทศไทยเป็นจำนวนมากถึง 170,000 คน เพื่อเลี้ยงสงครามภายในประเทศจีน โดยทยอยมาอีกตามลำดับ ภายในพ.ศ. 2490 มีจำนวนคนจีนในไทย 2,124,000 คน ซึ่งเป็นร้อยละ 12 ของประชากรทั้งหมดในประเทศไทยขณะนั้น³³ ทำให้รัฐบาลไทยต้องกำหนดจำนวนโควต้าเข้าเมืองของคนจีนตั้งแต่วันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2490(ค.ศ.1947) และต้องออกพระราชบัญญัติคนเข้าเมืองพ.ศ. 2493(ค.ศ.1950) และพระราชบัญญัติการทะเบียนคนต่างด้าวพ.ศ. 2493 ในเวลาต่อมา

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สงบลง เนื่องจากประเทศจีนเป็นฝ่ายชนะสงคราม รัฐบาลไทยมีการเปลี่ยนแปลงท่าทีอันเป็นปฏิปักษ์ต่อชาวจีนในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ดังนั้น โรงเรียนจีนที่

³³ ภูวคณ ทรงประเสริฐ เรืองเดียวกัน หน้า 145-146

ถูกสั่งปิด ส่วนใหญ่ก็เปิดดำเนินการต่อโดยมิได้ขออนุญาตจดทะเบียนต่อทางราชการ ในพ.ศ. 2489 มีที่จดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายเพียง 38 โรงเรียน³⁴ ขณะที่เปิดโดยไม่ขออนุญาตถึงกว่า 600 แห่ง และในช่วงนี้ รัฐบาลไทยยังคงใช้พระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ 2479 ควบคุมโรงเรียนจีนอยู่

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลง โดยเฉพาะภายหลังที่ได้เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับรัฐบาลจีนนานางิงแล้ว รัฐบาลไทยได้ดำเนินนโยบายต่างๆ เกี่ยวกับชาวจีนอย่างระมัดระวัง เพื่อไม่กระทบกระเทือนการดำเนินนโยบายต่างประเทศของไทยในขณะนั้น เพราะสถานเอกอัครราชทูตจีนนานางิงได้มีการติดตามกิจการต่างๆ ของชาวจีนในไทยตลอดมา สำหรับการศึกษาราชชาวจีนนั้น สมัยนั้นส่วนมากจะดำเนินการเรียนการสอนในโรงเรียนจีน รัฐบาลไทยก็ได้มีการผ่อนผันให้โรงเรียนจีนในบางประการ

ในขณะเดียวกัน ประเทศจีนมีประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาของชาวจีนโพ้นทะเลเมื่อวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2484 (ค.ศ.1943) โดยกฎหมายฉบับนี้ได้บัญญัติไว้ว่า

1. โรงเรียนจีนประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของชาวจีนนอกประเทศจะต้องปฏิบัติตามนโยบายการศึกษาของประเทศจีนและตามหลักการสามัญศึกษาที่ประเทศจีนกำลังใช้อยู่ ทั้งยังต้องปลูกฝังความสำนึกในเรื่องชาติจีน
2. โรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาของชาวจีนโพ้นทะเล จะต้องอยู่ภายใต้การควบคุมและแนะนำของเจ้าหน้าที่แห่งสถานทูตจีน ผู้ควบคุมท้องถิ่นหรือเจ้าหน้าที่ที่กระทรวงศึกษาธิการจีนและคณะกรรมการธุรกิจชาวจีนโพ้นทะเลจัดตั้งไปสำรวจหรือส่งไปจัดการศึกษาของชาวจีนโพ้นทะเลนั้น
3. เงินค่าใช้จ่ายของโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาของชาวจีนโพ้นทะเล ให้ผู้จัดตั้งพิจารณาความเหมาะสมของท้องถิ่นนั้น และจัดหาเอาเองตามรายการที่กำหนดต่อไปนี้ เก็บจากภาษีผนวกของภาษีร้านค้าหรือเก็บจากเงินบำรุงในด้านสินค้าต่างๆ
4. หลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษาและโรงเรียนมัธยมศึกษาของชาวจีนโพ้นทะเลจักต้องจัดตามมาตรฐานที่กระทรวงศึกษาธิการวางไว้ แต่เพื่อความเหมาะสมแก่ลักษณะพิเศษของท้องถิ่น ทางโรงเรียนอาจยื่นคำร้องต่อคณะกรรมการธุรกิจจีนนอกประเทศกับกระทรวงศึกษาธิการของจีน เพื่อร่วมพิจารณาอนุมัติให้แก้ไขเปลี่ยนแปลง

³⁴ เทพย์ ธีรจันทร์นันทน์ วิเคราะห์วิธีการและปัญหาของการควบคุมคนต่างด้าวในประเทศไทย วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย 2515 หน้า 38

ดังนั้น หลังจากทั้งสองประเทศได้เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการแล้ว รัฐบาลจีนให้เจ้าหน้าที่แผนกวัฒนธรรมของสถานเอกอัครราชทูตจีนเป็นผู้คุ้มครองการศึกษาภาษาจีนในประเทศไทยทั้งหมด ภายหลังจากที่สถานทูตจีนเปิดดำเนินการที่กรุงเทพฯแล้ว สถานทูตจีนได้ส่งนายอู๋ยงซุน (Wu Yangsun) เลขานุการเอก ตำแหน่งหัวหน้าองค์การวัฒนธรรมและการศึกษาของสถานทูตจีนประจำประเทศไทย เข้าพบเจ้าหน้าที่ที่กระทรวงศึกษาธิการเพื่อขอเปิดเจรจาเข้าควบคุมการศึกษาของชาวจีน นายอู๋ยงซุนยื่นบันทึกเรียกร้องต่อกระทรวงศึกษาธิการต่อไปนี้

1. ชาวจีนควรมีสติทริเสรีภาพในการจัดตั้งโรงเรียนเพื่อให้การศึกษาแก่บุตรหลานของตน
2. ครูใหญ่และครูโรงเรียนจีน เมื่อได้รับการพิจารณาอนุมัติจากสถานเอกอัครราชทูตจีนแล้ว ควรให้ทำการได้ในตำแหน่งนั้นๆ สำหรับครูที่ไม่มีหน้าที่สอนวิชาเกี่ยวกับภาษาไทย ไม่ควรกำหนดต้องมีความรู้ในภาษาไทย
3. ในโรงเรียนประถมศึกษาจะสอนวิชาภาษาจีน ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์จีนด้วยภาษาจีน และจะสอนสัปดาห์ละไม่ต่ำกว่า 12 ชั่วโมง ส่วนวิชาอื่นๆ (นอกจากภาษาไทย ภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์ไทย) ผู้สอนจะสอนด้วยวิชาภาษาจีนหรือไทยก็ได้
4. แบบเรียนวิชาภาษาจีน เมื่อกระทรวงศึกษาธิการจีนอนุมัติแล้ว ฝ่ายไทยไม่จำเป็นต้องพิจารณา
5. ฝ่ายไทยจะต้องมอบคืนสถานที่และเครื่องใช้ในโรงเรียนที่ถูกสั่งปิดสมัยก่อนและที่ยึดได้ยึดไว้
6. ไทยควรให้เงินช่วยเหลือการประถมศึกษาที่เก็บจากภาษีชาวจีนอุดหนุนโรงเรียนจีน ต่อมากระทรวงศึกษาธิการได้ตอบบันทึกข้อเรียกร้องของสถานทูตจีน ปฏิเสธไปดังนี้
 1. การจัดตั้งโรงเรียนราษฎร์ตามกฎหมายนั้น ทางราชการไม่ขัดข้อง
 2. ครูใหญ่และครูโรงเรียนราษฎร์ต้องเป็นไปตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ และอยู่ในความควบคุมของกระทรวงศึกษาธิการ ส่วนความรู้ภาษาไทยของครูที่ไม่ได้มีหน้าที่สอนเกี่ยวกับภาษาไทยจะรับไว้พิจารณา ระหว่างนี้ผู้ที่ยังไม่มีความรู้ภาษาไทยจะผ่อนผันให้สอนก่อน แต่ต้องสอบให้ได้ภายใน 1 ปี
 3. โรงเรียนประถมศึกษา (สอนตามหลักสูตรโรงเรียนเทียบ) จะสอนภาษาต่างประเทศได้ไม่เกินสัปดาห์ละ 5 ชั่วโมง 30 นาที
 4. แบบเรียนภาษาจีนจะต้องได้รับการพิจารณาจากกระทรวงศึกษาธิการเสียก่อน เมื่ออนุมัติแล้วจึงจะสอนได้
 5. เชื่อว่าไม่มีการยึดโรงเรียนจีนที่ถูกสั่งปิด ส่วนการให้เช่าหรือยืม ควรติดต่อกับผู้เช่า

หรือยื่นโดยตรง

6. เงินช่วยประถมศึกษาใช้สำหรับอุดหนุนการประถมศึกษาโดยทั่วไป จะแบ่งมาใช้ เฉพาะโรงเรียนราษฎร์เพื่อสอนภาษาจีนไม่ได้³⁵

เมื่อรัฐบาลไทยปฏิเสธข้อเสนอของรัฐบาลจีนแล้ว สมาคมพาณิชย์จีนได้ยื่นข้อเสนอ เรียกร้องแทนชาวจีนในประเทศไทยในต้นปีพ.ศ. 2490(ค.ศ.1947) ซึ่งข้อเสนอเรียกร้องต่างๆ เกี่ยวกับการศึกษาของชาวจีนสมาคมพาณิชย์จีนเรียกร้องใหม่อีกครั้งมีดังนี้

1. ขอให้รัฐบาลไทยยินยอมให้สถานทูตจีนเป็นผู้ออกไปอนุญาตครูที่สอนภาษาจีน
2. ขอให้รัฐบาลไทยแบ่งเงินช่วยบำรุงโรงเรียนจีนชั้นประถมศึกษา
3. ขอให้รัฐบาลไทยยินยอมให้โรงเรียนจีนใช้หนังสือของตนเอง
4. ขอให้รัฐบาลไทยจ่ายเงินค่าเสียหายในการปิดโรงเรียนจีนครั้งที่แล้วมา
5. ขอให้รัฐบาลไทยเพิ่มชั่วโมงการเรียนภาษาจีนเพิ่มมากกว่าที่เป็นอยู่
6. ขอให้รัฐบาลไทยให้เสรีภาพแก่ลูกหลานชาวจีนในการเข้าเรียนในโรงเรียนจีน

แต่รัฐบาลไทยได้ปฏิเสธข้อเรียกร้องทั้งหมดของสมาคมพาณิชย์จีน โดยสาเหตุที่ว่า³⁶

1. โรงเรียนจีนปล่อยให้มึสอนลัทธิการเมืองในโรงเรียน
2. โรงเรียนจีนยังสอนให้เด็กเกลียดคนไทยและดูถูกคนไทย
3. โรงเรียนจีนที่ผ่านมาไม่ปฏิบัติตามกฎของกระทรวงศึกษาธิการ

เมื่อได้รับการปฏิเสธข้อเรียกร้องทั้งสองครั้ง สถานเอกอัครราชทูตจีนหันไปติดต่อเจรจากับกระทรวงต่างประเทศอีกครั้ง ในที่สุด รัฐบาลไทยก็ยินยอมผ่อนผันให้โรงเรียนจีน 2 ประการ คือ

1. รัฐบาลไทยยินยอมผ่อนผันให้โรงเรียนราษฎร์เพื่อสอนภาษาจีน สอนภาษาจีนได้ สัปดาห์ละ 10 ชั่วโมงในจำนวนเวลาเรียนทั้งหมดสัปดาห์ละ 30 ชั่วโมง แทนที่จะปล่อยให้โรงเรียนจีนสอนภาษาจีนได้สัปดาห์ละ 5 ชั่วโมง 30 นาที

2. ครูจีนที่ยังไม่มีความรู้ภาษาไทยเทียบเท่าประถมศึกษาปีที่ 4 ตามพระราชบัญญัติโรงเรียนราษฎร์ที่กำหนดไว้ให้ได้รับการผ่อนผันให้สอบภาษาไทยให้ได้ภายใน 1 ปี เมื่อถึงกำหนดแล้วยังสอบประถมศึกษาปีที่ 4 ไม่ได้ให้ยืดเวลาอีก 1 ปี รวมเป็น 2 ปี³⁷

³⁵ เกรียง เอี่ยมสกุล. ลูกจีนในประเทศไทย. วิทยานิพนธ์วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร, 2519 หน้า

38

³⁶ รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี ครั้งที่ 66/2490 วันจันทร์ที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2490. เรื่องปัญหาเกี่ยวกับจีน. หน้า 10

³⁷ กรมวิสามัญศึกษา. โรงเรียนราษฎร์เพื่อสอนภาษาจีน เอกสารการศึกษากรมวิสามัญศึกษาลบับที่

แต่รัฐบาลไทยยังยืนยันว่า แบบเรียนภาษาจีนในโรงเรียนจะต้องรับการพิจารณาจากกระทรวงศึกษาธิการก่อน เมื่ออนุมัติแล้วจึงจะใช้ได้ แต่ต่อมารัฐบาลชุดใหม่คือรัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ได้ลงมติในปลายเดือนธันวาคม พ.ศ.2490 ให้รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ร่วมกันพิจารณาแก้ไขข้อตกลงที่รัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์เคยตกลงกับสถานเอกอัครราชทูตจีนเกี่ยวกับโรงเรียนจีนใหม่ โดยมีหลักสำคัญว่าให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการตามกฎหมายและระเบียบที่มีอยู่โดยเคร่งครัด³⁸

แล้วต่อมาเมื่อสมัยจอมพล ป. พิบูลสงครามขึ้นมาเป็นนายกรัฐมนตรีอีกครั้งหนึ่ง รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เพิ่มความเข้มงวดในการปราบปรามโรงเรียนจีนที่มีการกระทำไม่ถูกต้องตามกฎหมาย มีผลทำให้โรงเรียนจีนถูกสั่งปิดเพราะกระทำการไม่ถูกต้องตามกฎหมายรวมทั้งสิ้น 342 โรงเรียน จากจำนวนโรงเรียนจีนที่เคยมีอยู่เดิม 490 โรงเรียน³⁹ มีผลทำให้ลูกหลานชาวจีนไม่มีสถานที่ศึกษาภาษาจีนกว่า 100,000 คน รัฐบาลปฏิเสธคำร้องขอจดทะเบียนโรงเรียนจีนระดับกลางทั้งหมด การศึกษาระดับมัธยมของชาวจีนถูกจำกัดเป็นวิชาเลือกในโรงเรียนระดับกลางของไทย นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้ประกาศกำหนดโควตาจำนวนโรงเรียนราษฎรสอนภาษาจีนที่จะพึงมีได้ในแต่ละจังหวัด เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคมพ.ศ. 2491 โดยรัฐบาลอาศัยอำนาจตามความในพระราชบัญญัติโรงเรียนพ.ศ. 2479 มาตรา 7 ทวิแก้ไขเพิ่มเติมโดยมาตรา 6 แห่งพระราชบัญญัติโรงเรียนพ.ศ.2482 ซึ่งได้ให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการในการที่จะกำหนดจำนวนโรงเรียนจีนในแต่ละจังหวัด มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 3.3 จำนวนโรงเรียนจีนในแต่ละจังหวัด

จังหวัด	จำนวนโรงเรียนที่มีได้จังหวัดละ
พระนคร	8 โรงเรียน
ธนบุรี เชียงใหม่ นครศรีธรรมราช อุบลราชธานี	3 โรงเรียน
อื่นๆ	2 โรงเรียน

การใช้มาตรการกำหนดจำนวนโรงเรียนจีนนี้ เป็นผลบังคับให้โรงเรียนจีนต้องปฏิบัติตามให้

7. พระนคร: โรงพิมพ์เพชรรัตน์, 2500. หน้า 15

³⁸ รายงานประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 9/2490 วันอังคารที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2490, เรื่องโรงเรียนจีนไม่ปฏิบัติตามกฎหมาย. หน้า 14

³⁹ ภูวดล ทรงประเสริฐ เรื่องเดียวกัน อ้างใน **Education in Siam**. South China Morning Post, Wednesday June 23, 1948. หน้า 1

ถูกต้องตามกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ อย่างเข้มงวดมากขึ้น

ถึงแม้ว่ารัฐบาลจีนนานจิงได้แสดงที่ท่าไม่พอใจในการกระทำของรัฐบาลไทยที่มีต่อชาวจีน แต่เนื่องจากว่ารัฐบาลจีนนานจิงกำลังมีท่าทีว่า จะต้องพ่ายแพ้แก่กำลังกองทัพจีนคอมมิวนิสต์ในที่สุด รัฐบาลจีนนานจิงจึงไม่มีพลังต่อรองในวงการเมืองระหว่างประเทศเท่าไรนัก รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงได้ดำเนินนโยบายการปราบปรามชาวจีนและองค์กรต่างๆ ของชาวจีนที่ไม่ได้ ตามกฎหมายไทยตลอดมา

ภายหลังที่ประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนสถาปนาขึ้นเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2492 (ค.ศ. 1949) รัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้เกิดความหวาดกลัวต่อคอมมิวนิสต์ที่จะคุกคามประเทศไทยโดยผ่านทางชาวจีนในประเทศไทย จึงดำเนินนโยบายต่อต้านคอมมิวนิสต์ควบคู่กับนโยบาย ควบคุมและลดบทบาทของชาวจีนในประเทศในทุกๆ ด้าน โดยใช้มาตรการต่างๆ ที่มุ่งกำจัด อิทธิพลของชาวจีน เช่น สอดส่องความเคลื่อนไหวของชาวจีน ควบคุมสมาคมจีน ประกาศลด จำนวนคนต่างด้าวที่จะเข้ามาในประเทศไทย สำหรับการเรียนการสอนภาษาจีนนั้น รัฐบาล มองว่าภาษาจีนเป็นเครื่องมือการเผยแพร่ลัทธิคอมมิวนิสต์ในประเทศไทย จึงมีนโยบายควบคุม โรงเรียน จีน สถานที่จัดการเรียนการสอนภาษาจีน อย่างเข้มงวดและเป็นแบบแผน โดย เจ้าหน้าที่กระทรวง มหาดไทยพร้อมด้วยปลัดกระทรวงศึกษาธิการและปลัดกระทรวงอื่นๆ ที่มี เจ้าหน้าที่รับผิดชอบปัญหาชาวจีนได้เปิดประชุมที่กระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2492 (ค.ศ.1949) ซึ่งประชุมครั้งนั้นกระทรวงศึกษาธิการได้รับมอบหมายจากรัฐบาลให้ สอดส่องและวางนโยบายเกี่ยวกับโรงเรียนจีนมีดังต่อไปนี้

1. ให้กระทรวงศึกษาธิการตรวจตรา และจัดการกับบรรดาโรงเรียนจีนที่ได้รับอนุญาต แล้ว โดยติดต่อกับผู้บังคับการตำรวจสันติบาลในเมื่อปรากฏว่าชาวจีนได้ใช้สถานที่ของโรงเรียน เป็นแหล่งดำเนินการเมือง

2. การลักลอบสอนหนังสือจีนหรือตั้งโรงเรียนเถื่อนยังคงมีอยู่ทั่วไป เพราะตำรวจจับได้ ก็ได้รับโทษเพียงถูกปรับ 20 บาทเท่านั้น ซึ่งเป็นโทษแสนเบา ชาวจีนจึงไม่มีความเข็ดหลาบ ที่ประชุมจึงขอให้กระทรวงศึกษาธิการพิจารณาแก้ไขกฎหมายนี้โดยเพิ่มโทษเจ้าสำนักให้มีทั้งจำและปรับด้วย⁴⁰

หลังจากรับมอบหมายจากรัฐบาลแล้ว กระทรวงศึกษาธิการได้เพิ่มเข้มงวดในการ ควบคุมโรงเรียนจีน

1. ร่วมมือกับกำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจสันติบาลเข้าตรวจค้น จับกุมโรงเรียนจีนเพื่อลดล้าง

⁴⁰ รายงานการประชุม ณ ห้องรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย วันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ.2492. เรื่องการสอดส่องความเคลื่อนไหวของคนต่างด้าว. หน้า 1-3

การใช้โรงเรียนเพื่อเป็นวัตถุประสงค์ทางการเมืองและเพื่อนสอนเรื่องการเมือง และสั่งปิดโรงเรียนระหว่างปีพ.ศ.2495-2499 (ค.ศ.1948-1956) โรงเรียนจีนทั้งหมดในประเทศไทยลดจำนวนลงจากที่มีอยู่มากกว่า 430 แห่งเหลือเพียงประมาณ 195 แห่ง⁴¹

2. กวดขันคุณภาพครูอาจารย์ที่สอนในโรงเรียนจีน เมื่อปีพ.ศ.2496 (ค.ศ.1953) กระทรวงศึกษาธิการประกาศยกเลิกข้อผ่อนผันเรื่องคุณภาพครูจีนที่รัฐบาลสมัยพลเรือตรี ถวัลย์ ชำรงนาวาสวัสดิ์ เคยตกลงกันไว้กับสถานเอกอัครราชทูตจีน ดังนั้นตั้งแต่ปีพ.ศ. 2496 ครูสอนภาษาจีนจะต้องสอบเทียบความรู้ภาษาไทยชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ให้ได้ภายใน 1 ปี ถ้าหากครูคนจีนผู้ใดสอบเทียบไม่ได้ กระทรวงศึกษาธิการก็ไม่ยินยอมจดทะเบียนให้อีกต่อไป

3. ควบคุมหลักสูตรและตำราเรียน รัฐบาลประกาศใช้หลักสูตรประถมศึกษาในโรงเรียนจีนใหม่ในปีพ.ศ. 2491(ค.ศ.1948) โดยแบ่งโรงเรียนจีนที่เปิดสอนชั้นประถมศึกษาเป็น 2 แบบ คือโรงเรียนที่สอนภาษาจีนได้ไม่เกินสัปดาห์ละ 6 ชั่วโมงแบบหนึ่งและโรงเรียนที่เรียนตามหลักสูตรเทียบ ซึ่งเปิดสอนภาษาจีนได้สัปดาห์ละ 10 ชั่วโมงอีกแบบหนึ่ง ซึ่งโรงเรียนจีนจะเลือกสอนแบบใดแบบหนึ่งก็ได้

สำหรับตำราเรียน หลังจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีนสถาปนาขึ้นแล้ว รัฐบาลไทยมีคำสั่งห้ามไม่ให้จำหน่ายหรือเรียนภาษาจีนที่พิมพ์ขึ้นในจีนแผ่นดินใหญ่เข้ามาใช้ในโรงเรียนจีนเป็นอันขาด ส่วนการนำเข้าตำราเรียนภาษาจีนที่พิมพ์จากแหล่งอื่น เช่นฮ่องกง สิงคโปร์ จะต้องขออนุญาตจากกระทรวงศึกษาธิการ จนในปีพ.ศ. 2495(ค.ศ.1952) กระทรวงศึกษาธิการได้มีคำสั่งให้โรงเรียนจีนทั่วประเทศใช้ตำราเรียนภาษาจีนเป็นแบบแผน โดยให้โรงเรียนจีน 10 แห่งในกรุงเทพฯ ร่วมกันจัดตั้งคณะกรรมการชุดหนึ่งขึ้นเพื่อรับงานการเขียนตำราใหม่ ซึ่งจะเน้นการอบรมและความจงรักภักดีต่อประเทศไทย และโรงเรียนจีนทั้งหมดถูกบังคับให้ใช้ตำราที่ได้รับการตรวจทานอนุมัติแล้วภายหลังเดือนพฤษภาคมปีนั้น ต่อมา มีการประกาศว่าการเขียนภาษาจีนบนกระดานดำในชั่วโมงที่เรียนวิชาอื่นที่ไม่ใช่วิชาภาษาจีนหรือการอธิบายภาษาไทยหรือแม้แต่สอนวิชาเลขคณิตด้วยภาษาจีน ถือว่าเป็นการผิดกฎข้อบังคับอย่างร้ายแรง⁴²

แล้วต่อมาในปีพ.ศ.2497(ค.ศ.1954) รัฐบาลได้ออกพระราชบัญญัติที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดเพื่อควบคุมโรงเรียนสอนภาษาจีนดังนี้

1. ผู้รับใบอนุญาต ผู้จัดการและครูใหญ่ต้องมีสัญชาติไทย
2. ไม่อนุญาตให้จัดตั้งโรงเรียนสอนภาษาจีนขึ้นอีก

⁴¹ กองโรงเรียนราษฎร์. เอกสารแผนกทะเบียนกองโรงเรียนราษฎร์. กรมวิสามัญศึกษากระทรวงศึกษาธิการ, 2495.

⁴² G.William Skinner เรื่องเดียวกัน หน้า 371

3. ห้ามรับนักเรียนเกินกว่าที่ได้ขออนุญาตไว้
4. โรงเรียนที่ก่อตั้งโดยสมาคมจีนให้ใช้นิติบุคคลจดทะเบียนเป็นเจ้าของโรงเรียน
5. ผู้ที่ขออนุญาตเป็นเจ้าของโรงเรียนต้องมีสัญชาติไทยแท้ 3 ชั่วคน
6. หากโรงเรียนจีนถูกเจ้าของไล่ที่หรือประสบเพลิงไหม้ มีอนุญาตให้ก่อตั้งโรงเรียนใหม่ขึ้นทดแทน

นโยบายที่รัฐบาลได้ประกาศใช้ทำให้บรรดาครูจีนละทิ้งอาชีพ เพราะข้อบังคับทางด้านภาษาและข้อจำกัดทางการเมืองที่เข้มงวดของรัฐบาลไทย และในทางปฏิบัติแล้วก็ได้มีครูจีนคนใหม่ๆมาจากเมืองจีนด้วย ประกอบกับเหตุผลทางการเงินทำให้โรงเรียนจีนในไทยปิดโรงเรียนหลายแห่ง นอกจากนี้ ในบรรดาโรงเรียนที่เหลืออยู่นั้น จำนวนผู้สมัครเข้าเรียนโดยเฉลี่ยแล้วก็ลดลงอยู่ในจำนวนระหว่าง 1/2 และ 1/3 ของระดับปีพ.ศ.2490 (ค.ศ.1947) จำนวนนักเรียนในโรงเรียนจีนทุกแห่งในทางภาคเหนือมีน้อยกว่าจำนวนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้รับได้ ตัวอย่างเช่น ภาคเหนือของประเทศไทยในปีพ.ศ. 2492 (ค.ศ.1949) มีโรงเรียนจีน 8 แห่งเปิดสอนอยู่โดยได้รับอนุญาตให้รับนักเรียนเข้าเรียนได้รวมกันทั้งหมดเป็นจำนวน 2,056 คน แต่ในความเป็นจริงแล้ว โรงเรียนจีนทั้ง 8 แห่งนี้มีนักเรียนเพียงประมาณ 1,400 คนในปีพ.ศ. 2498-2499 (ค.ศ.1955-1956)

สรุปได้ว่า ในช่วงหลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปีพ.ศ.2475(ค.ศ.1932) รัฐบาลไทยได้มีนโยบายควบคุมการเรียนการสอนภาษาจีนในประเทศไทยตลอดมา โดยเฉพาะหลังจากการสถาปนาระบบคอมมิวนิสต์ในสาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นต้นมา ปัจจัยทางการเมืองเป็นปัจจัยที่สำคัญมากที่สุดในการกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ ต่อการเรียนการสอนภาษาจีนอย่างเข้มงวดและต่อเนื่องกันของรัฐบาลไทย โรงเรียนสอนภาษาจีนในไทยระดับประถมศึกษาอยู่ภายใต้ความควบคุมของรัฐบาลอย่างใกล้ชิด โดยที่รัฐบาลไทยมักจะมองเรื่องคอมมิวนิสต์กับเรื่องจีนว่าเป็นเรื่องเดียวกัน การศึกษาภาษาจีนเป็นปัญหาทางการเมือง ส่วนในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา ไม่มีการเรียนการสอนภาษาจีน หรือวิชาใดๆ ที่ให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องจีนคอมมิวนิสต์เลย

ในปีพ.ศ.2508(ค.ศ.1965) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้บุกเบิกการเรียนการสอนและการทำวิจัยในเรื่องจีนศึกษา เพื่อเป็นมีการเรียนการสอนเรื่องจีนคอมมิวนิสต์ในวิชา “การเมืองการปกครองจีนและญี่ปุ่น” วิชานี้มีนิสิตเรียนมาก (แต่ละปีมีจำนวนประมาณ 100 คน เป็นเวลาถึง 20 ปี) ผู้สอนเป็นอาจารย์ที่ได้รับทุนจากมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดให้ไปเรียนวิชาจีนศึกษาที่นั่น หลังจากปีพ.ศ.2508(ค.ศ.1965) แล้ว คณะรัฐศาสตร์มีผลงานส่งเสริมจีนศึกษาหลายอย่างที่ น่าสนใจ ในปีพ.ศ.2510(ค.ศ.1967) คณะรัฐศาสตร์ได้จัดตั้งสถาบันเอเชียศึกษาขึ้นมาอย่างไม่เป็น

ทางการ แฝงอยู่ในภาควิชาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ(ตอนนั้นยังเป็นแผนกการต่างประเทศและการทูต) ในระยะแรกงานสอน(หลักสูตรพิเศษ) และงานวิจัยเน้นเรื่องจีนมากที่สุด⁴³ ในปีพ.ศ. 2515(ค.ศ.1972) สถาบันเอเชียศึกษาซึ่งในขณะนั้นมีอาจารย์อำพน นະมาตร์ เป็นผู้อำนวยการ) ได้เปิดสอนภาษาจีนในระดับมหาวิทยาลัยขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศไทย ต่อมาในปีพ.ศ.2516 (ค.ศ.1973) คณะอักษรศาสตร์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยก็เปิดสอนภาษาจีนเป็นวิชาเลือกภาษาต่างประเทศ การเปิดสอนภาษาจีนและทำวิจัยเรื่องจีนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เป็นจุดเริ่มต้นของการเรียนการสอนภาษาจีนในสถาบันอุดมศึกษาของประเทศไทย แล้วหลังจากนั้นมา ยังไม่มีมหาวิทยาลัยแห่งอื่นในประเทศไทยเปิดสอนภาษาจีน ก่อนที่รัฐบาลไทยได้สถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตอย่างเป็นทางการกับประเทศสาธารณรัฐประชาชนจีน

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

⁴³ เจียน ชีระวิทย์. จีนศึกษาในไทยและความร่วมมือไทย-จีนด้านการศึกษา. ใน www.thaiwac.ias.chula.ac.th (กันยายน 2005).